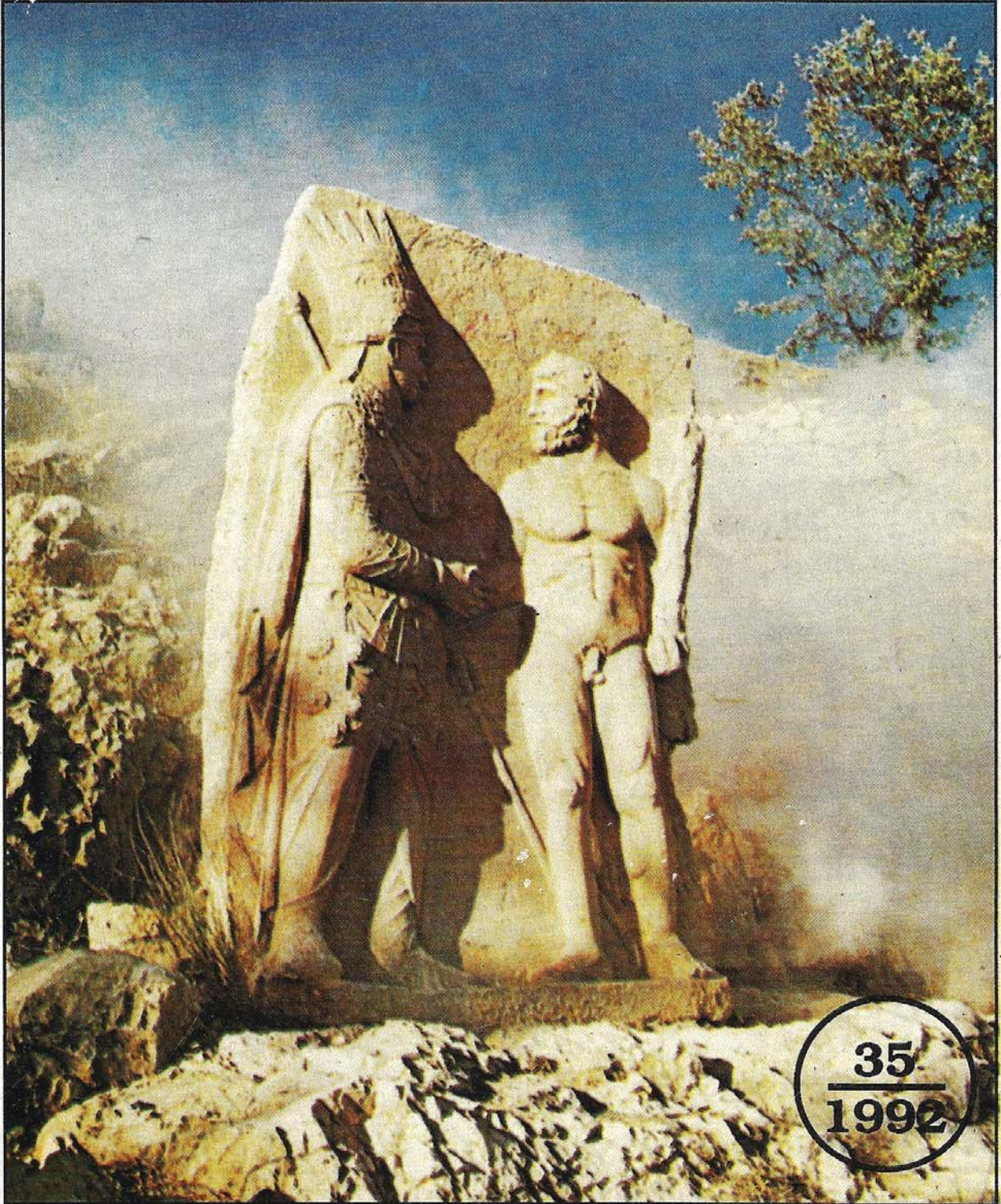

ROJANÛ

kovara huneri çandi û edebi

35
1992

NAVEROK

Şehidên Kurdistanê nemir in.....	3
Raporeke dewleta Tirk derbari Serhıldana Şêx Sait da- Werger: Baran.....	4
Helbestvan Rêkêş Amedi- Amadekar Xelil Dihoki.....	11
Encumena Niştimani ya Kurdistanê Iraqê.....	13
Hevpeyvîn bi Seydayê Keleş ra - B. Dersim.....	16
Mem û Zîn-Radyo dramatik, Robert Alfton.....	19
Gotinên Pêşiya.....	21
Ji Zargotîna Me - Du stran.....	22
Rexnegirî yan çavnebarî- X. Lezgin.....	24
Terminoloji.....	26
Tiyatroya Zarokan - Cîwanik- A.Ç. Canpola.....	28

Bergê pêşîn: "Relifeke Mithras û Herakles"
nêzi Kolika (Kahta) kevî, li çiyayê Nemrûd

Sal: 13

Hejmar: 78, Çiriya Paşîn 1992

ISSN 0283-5355

XWEDÎ: KOMKAR-Swêd

BERPIRSIYAR: Şeroyê BOTAN

NAVNIŞAN: Gustavslundsv.168,1 tr

161 36 STOCKHOLM

TELEFON : 08/ 26 23 75

HESAP NO: PG. 458980 - 0

UTGIVARE: Svensk Kurdiska

Arbetsföreningen

ANSVARIG UTGIVARE: Ş. BOTAN

ADRESS: Gustavslundv. 168, 1 tr.

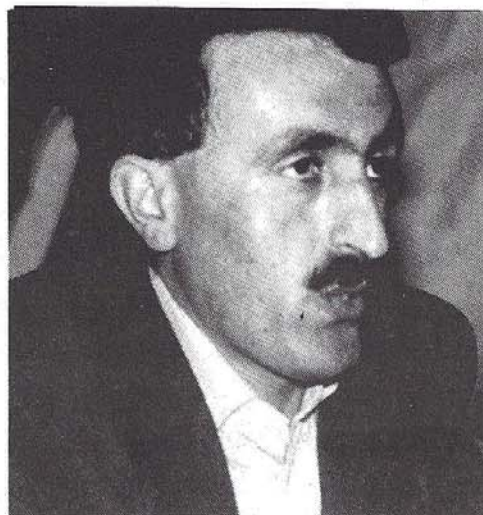
161 36 STOCKHOLM

FAX: 08/ 25 38 57

ŞEHİDÊN KURDISTANÊ NEMIR IN!

Dr. Seid Şerefkendi

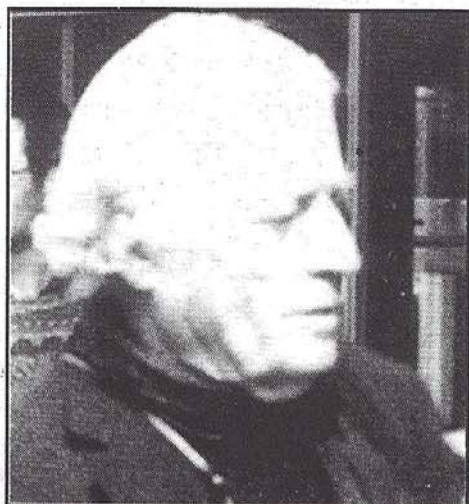

Fettah Abdoli

Sekreterê Gışti ya PDK-î Dr. Seid Şerefkendi, Fettah Abdoli, Humayûn Erdelan û Nûri Dehkurdi di 17'yê Îlona 1992'an da li bajarê Berlinê bi destê dewleta İranê hatin qetilkirin. Têkoşina gelê Kurd bi kuştin û dafikên dijmin nayê rawestandî. Pêşeroj ya gelê me ye.

Em vê qetliyamê protesto dikin û jî gelê Kurd ra serxweşi û aramê dixwazîn.

Redaksiyona Roja Nû

Musa Anter

Welatparêz, nivîskar û şervanê hêja **Mûsa Anter**, bi destê dijminên gelê Kurd di 1992.09.20 da li bajarê Diyarbekir hate kuştin. Em vê qetliyamê protesto dikin û jî gelê xwe ra serxweşi dixwazîn.

Redaksiyona Roja Nû

Pışti Şorişa Şêx Seid
Rapor û Tevdirên Tırkan
Dı Derheqa serhıldanê û Rewşa Kurdistanê da

BEŞA III.

“DIVÊ EM KURDISTANÊ
BI DESTÊ WALİYÊ GIŞTÎ Û
WEK MISTEMLEKE İDARE BIKIN”

Werger: BARAN

Rapora Cemil Begfendi
Vezirê Karên Hundur
Derheqa Geşta Wi ya lı Rojhilatê

Dı heqê rewşa Rojhilatê (1) da û dı heqê islaheta (reforma) ku nu dest pê kır, mın bı hın waliyan ra (Diyarbakır, Mêrdin, Sêrt, Ruha, Xarpit (Elaziz), Ergani, Dêrsım), bı İzzeddin Paşa yê Mifettişê Ordiya 3. ra û bı heyeta Mehkema İstiklalê ya Şerqê ra dı 11-17 Heziranê da lı Diyarbakırê civinek çêkır û ez bir-baweri û rayên ku dı vê danustandinê da hatın eşkerekırın û tevdirên ku hevce ye bên girtın lı jêr pêşkêşî we dıkım:

Kamrani (Esaiş-Reheti)

Pışti cezakarına *mutegallibe* (2) û serokan, rewşa rojhilatê, ji bili hın ciyan, ku bermayiyên asêyan (wek Broyê Têlli lı Gırıdaxê Bazidê û Yado lı Çiyayên Darahênê) hin lê seri dıkışının, gor berê bédeng û rehet xuya dıke. Lê belê, ji ber komkırına

çek û silahan û nefikırına kesın ber bı rojava (3), hın Kurdên ku dı dema serhıldanê da pıştgiriya hukumetê kırine acız dıbin. Jı ber vê yêkê, her usa ji bı tesir û propaganda wan revokên lı İranê, gelek kes ref bı ref derbazı İranê bın. Jı ber vê, iro sinorê İranê bûye warê kar û xebata qolên Kurdparêzan.

Kar û Xebata Kurdparêzi

Rêxistina dervayi (ya Kurdan) gelek çalak e. Êhtımaleke mezin e ku İngılız, Fransız û İrani alikariya Kurdan dıkın. Lı Iraqê dı bın perê İngılızan da, lı İranê ji dı bın perê Rıza Şah da kar û xebetên ji bo Kurdistanana serbıxwe xuya dıke. Heya İngılız lı Iraqê, dıxwazın Ereban bı Kurdan bıdın sekinandın û bona vê yekê, Kurdan ji bo serxwebûnê kış dıkın. Lı sinorê Sûriyê baweri bı Fransızan nabe.

Herçiqas meriv dıkare bêje ku dı serhıldana dawı da tesireke bir û baweri (mefkurewi) tune ji,

bı rasti dı mıntıqa rojhilatê da Kurdparêzi heye û bı kar tê. Lê dı warê bir û baweri da hin ne ewqas kûr, fireh û bı xeter e. Lı rojhilata xeta Wan û Mi-dyatê bir û baweriya Kurdparêzi, daxwaza serxwe-bûn û cudayeti xurttir e. Gel bı zman û milletiye xwe ra bı xurti xudi derdikeve. Herçi birewer bı te-vayi Kurdparêz in. Dı mekteban da salıxdana welat bı şikleki xas û gışti, esaseke bir û baweriya Kurd-parêzi ye. Bir-baweri û tevgera Kurdtiyê gelek misaid e ku bı rê û olaxên zaneti xurt û fireh be, ber bı pêş biçê. Armanca me ya esasi ji ev be ku, emê tevdır bıstinin û bıxebıtın, da ku bir-baweri û tevgera Kurdtiyê dı mıntıqa rojhilatê da bitemirinin, nehêlin xwe bıghine rojavayê Feratê, bajon ber bı sinorên rojhilat û başûr (cenûp) û ji wê bavêjin der.

Islahet (Reform)

a- Ji Gulana sala 341 (1925) heya nuha, tenê 60 hezar çekê şer hatiye komkırın. Lı Dêrsimê hin dest bı karanina zorê ne hatiye kırın. Ji eşirên ser sinoran ji hin çek ne hatiye komkırın. Ango Dêrsim û eşirên ser sinoran lı derva mane, lê disa ji çekê ku hatiye komkırın gelek kê m e û şik tune ku çend qati wê ji maye.

b- Ew kesê ku hatine nefikırın, bı kıryarên xwe zırar dıdane sazûmana cıvaki, lı xelkê zulim dıkırın, dı bin perdê hukumatê da nıfûza xwe bı xırabi kar danin û gelek zırar dıdane hawırdorê xwe û diji islaheta rojhilatê derdiketin. Ango bı awayeke gışti, ne dıbû ku lı vir bımınin. Eva salıxdana wek emir e ji bo bona neqılkırina merivên xırab û zordest. Ev emir ji bo wan mutegallıbeyan e dı warê idari, abori (selefdar), êtıqadi (şêx), serokeşir û axayan (kesên xwedi 5-35 gund) e. Ji vana hersêy-ên dawı (şêx, serokeşir û axa) nefiyê xerbê (roja-vayê) bûn. Usa minasıw hate dıtın ku heya ji ortê rakırına eşirtiyê bı tevayi, tşkılı serokên eşirên ko-çer nebın. Ji van pêve, eger mutegallıbe nebın ji, ew kesên ku rûniştına wan lı şerqê ji bo sazûmana cıvaki bı xeter e, ew kesên Kurdparêz û serseri û malbatên revokan û yên ku mehkûmi cezaya ji

mehki zêde bûne û dı zindanên şerqê da dımınin, ev hemû neqli xerbê bûn.

Kes ne razi ye ku, sedem çı dıbe bıla bıbe, ji wan kesên neqılbüyi yek ji vegere cıyê berê. Heya misade tune ku lı vir mehkeme bın. Ew kesên ku pışti neqılûnê dı heqê wan da dawê vebûn, ji bo mehkemê nayên xwendın, û mehkema wan lı cıyê nefiyê tê tamamkırın.

c- Ray ev e ku, tevi cıkırına wan kesên nefikiri lı xerbê, divê malbatên wan ji pışti bêderan bën neqılkırin; ev yek wê nişan de ku hukumat karê destpêkırı nivçe nahêle; xasıma, dûrxıstına serok û şêxan ji şerqê, tesireke mezın wê bıke ji bo vemırandına bir û baweriyên Kurdparêzi. (...) Era-ziya van kesên nefikiri, divê pıstre ji wan bê stendın û lı kesê muxtac bê belavkırın (...)

d- Divê hukumat alikari û pıştıgırıya Tırkên vê mıntıqê (şerqê) bıke û ji derva Tırkên macir bı komiki bine û lı vir bı ci bıke; Banka Zıreetê (çandıniyê) dı dëndayinê da pêşiyê bıde Tırkan. Ji bo neqılkırina maciran ordi û idara sivil çı ji dest tê wê bıke û xelk ji alıkar be; dıgel vê alıkarıyê, ji bo her maleke macir -bona neqıl, xani çêkırın, xwarın, heywan, halet û toxım- 300 lire mesref hewce û ferz tê dıtın. Anın û ciwarkırına maciran, bê pere û bê alıkarı nabe. Eger isal pere bê dıtın, meriv dıka-re lı Ruhayê 250, lı Diyarbekrê 400, lı Sorekê (Si-verek) 100, lı Xarpitê (Elazizê) 250, anga bı tevayi hezar xane ciwar bıke. Pışti wê ji hersal, meriv dıkare lı wilayetên valabüyi (ji Kurd û Ermenıyan) 5000 mal ciwar bıke û bı vi awayi lı vê mıntıqê pıra-nıya Tırkan pêk bine û Kurdparêziyê bitemirine.

h- Pışti neqılkırina mutegallıbe û kesên xırab -ku hêvi heye, heya dawıya Tırmehê ev kar tamam be- divê mifettişi daxuyaniyekê derxe û ji gel ra bıde zanin ku êdi neqılkırina kesan gıhaya dawı û dı çavê hukumatê da gel himwelatiyê rast e û pa-rastın, reheti û mafên wi bı vi şikli, bı hukumatê ra, bı idara Komarê ra grêdayi ye.

Bı vi awayi, divê siyaseta zordanê êdi bıghê da-wi û tevdırên giran (fewqlade) hêdi hêdi bën rakırın, lı cıyê wan jıyana adi (tebii), reheti û be-

dengi dî şunda bê.

Bona vê yêkê ji, divê beri hertişti hukmên idara şıdandi bê sistkirin û ji wilayetên rojava dest pê bike û idara zori gav bi gav bê rakirin.

v- (4) Waliyên ku tevi civinê bû bûn, gotin ku, ji ber ku idara şıdandi dest daye ser gelek heq û selahiyetên memûrên milki û li wilayetan hemû kar û bar bi destê qumandarên leşkeri tê rastkirin, heya xelk dî navbera sinorên qeza xwe da ji mecbûrî dimine bi wesîqe û teskera nifûsê biçê û bê. Bona ku ji vê usûlê tu feyde dernayê û serda ji ew zîrârên abori (iktisadi) û dijayetiyên idari pêk tîne, bi destê me hat rakirin.

4- Rêxistîna û Bir û Baweri

1- Avakirana mifettişiyê gîştî li Rojhilatê, bi selahiyeteke fireh û botçeyê xas (ango sazîkirina walîtiya gîştî û idarekirina Rojhilatê bi usûl û qeydeyên mustemleketî) -raya heyeta îstiqlal- (5) herçiqas bi her awayî bi feyde ye ji, bo avakirina rêxistîneke han pere û wext lazim e û heya wê demê dî navbenda (merkeza) mufettişîya Ordîyê da beşên (şûbeyên) kamrani (esayîş) û îstihbaratê bê çekirin û sazûmana çivaki ya Rojhilatê dî bin dest û idara mufettişîyê da bi rêva biçê, têri dîke (6). Bona ku, dî vi kar û bari da alîkariya mufettişîyê bê kirin -nuha dî meqerê mifettişîyê da mifettişîyê milki Heci Husni Beg bi vê wezîfê mijûl e- divê sê mifettişîyê milki û du zabîten cendirme (binbaşîyêk û yuzbaşîyêk bi qîdem) dî bin emrê wi da kar bikin. Xasîma, ji bo ku pêşî li tevgera Kurdparêziyê bê girtin û xelk idara Komari ya Tirkîyê bi tevayî nas bike û jê hez bike, divê rêxistîna îstihbaratê û propagandê pîr û pîr xurt û fireh be û bona vê yêkê, bo waliyan, her usa ji bo mufettişîyê, her sal kêmayî da 25 000 lire bedêl hewce ye û ferz e.

2- Ji bo ku ev îslaheta Rojhilatê bi hêsani bi rêva biçê û esasên Komarê (Cumhûriyetê) zû fireh bin û ciye xwe bigrin, divê li mîntiqê zêtir nehiye bîn teşkîlkirin; nifûs, mal û erazi bê nivîsandin; kar û usûlên beşan (vergi) bîn çêtîrkirin û xasîma kar

û xebatên dadîgehan (mehkeman) ku dî rûbarî hin usûl û qeydeyan da gelek giran dimeşe û li ser xelkê bê tesîr e, divê bê îslah kirin.

3- Memûrên ku ji merkezê tîn tayînkirin, wexta xelkê Rojhilatê bin, bi pîrani zîrara wan tê ditin. Bona vê yêkê:

A- Memûrên serok (amîr) divê bi temami ji rojava bin û Tirk bin,

B- Dî dadîgehên idara şıdandi da hakîm û memûrên esker û sivil divê tucar xelkê rojhilat nebin,

C- Mumûrên dereca duwemin ji divê ji xelkê wî wilayeti nebin,

D- Memûrên poste û tîlgrafê divê ji xelkê rojhilatê nebin,

E- Memûrên ku bi eslê xwe ji Rojava ne, lê, ji ber ku, gelek wext li Rojhilat mane û êdî ehlaqê mîntiqê (yê Kurdan) girtine, divê bîn guhîrandin,

F- Zabîten cendirme û hêzên ser sinor û polêz divê bi temami Tirk û ji Rojava bin.

G- Pêşniyarê li civinê û raya mîn bi xwe ji ev e ku, memûrên heyî yê ji vê mîntiqê (Kurd) hema nuha neqli Xerbê bin û bi vi awayî tasfiye bin (nemînin); ji vana tenê memûrên dereca duduyan neqli bajarên cîran bin.

4- Ji ber ku cendirme bi hejmar û bi çawanî (wesîf) ne gor rewşa Rojhilatê ye, ev yek zîrârê dîde êtibara hêzên eskerî.

A- Dî nav eskerê nu da yê ku ji bo cendirmeyîyê tîn veqetandin, divê gor qanûna eskerî bi kêrî cendirmeyîyê bê û xasîma, xwendin û nivîsandîne bîzanibe,

B- Divê mesref û meaşê cendirman beri hemûya bê dayin,

C- Li rojhilatê dî hêzên leşkerî da, herçi zabîten ku kêman, divê ji hêzên rojava bêne stendin,

D- Divê cendirme ji kar û xîzmeta bela-wela bê xilaskirin û gor îmkân û kar li ser hev be,

E- Ji wan alayên seyyar li rojava, divê qîsmekî nu ji rojhilatê ra bê şandin,

F- Heya ku midûr û qelemên (dairên) tahrîratê

(nîvisandinê) bên rakirin, ji bo karê şifrê û nîvisandinê veşarti divê zabiteki cendîrme wek arîkar bîdîn bin emrê waliyan.

Jî ber ku ev pêşniyar ji bo kamraniya rojhîlatê gelek li ciyê xwe bû û ne yê derengxistinê bû, bona temamkirina kadrên zabitan me dest bî kar kir.

5- Herçî serokên (amirên) milki, divê gor karê xwe xwedî selahiyet ji bin; lê gele selahiyetên wan, gor qanûnên cuda cuda hatiye rakirin yan ji tengkirin. Divê gor hewcedariyên roja iro qanûnê ku ji bo Îdara Giştî ya Wilayetan bê derxistin û di navbera wê û qanûnê dinê da hemahengi û wekhevi pêk bê. Di civinê da ev pêşniyar ji hate ser zmin û Wezareta me ji di vê rayê da ye.

6- Meaşên serokên memûrên milkiyê ne gor şan û şerefa mîqamê wan e. Bona vê yêkê, divê wali ji mesrefa beşa rê û ya xwendina pêşin, bî navê "bedêla stendina beşa rê û ya xwendinê" bedêlekê ji idara xusûsi bîstin û ev bedel qasî meaşê herî mezî yê endamên (azayên) encumenan be. Ev yek tesîreke baş bike li ser waliyan û kar û xîzmeta wan çêtir bike. Ray ev bû û wezareta me ji bo vî tiştî çî lazîm e kir.

7- Jî ber ku li rojhîlatê mektebên nîzami kêman û yê hejî ji ne baş in, memûrên dewletê di alî xwendina zarokên xwe da ji di rewşeke gelek çetin da ne. Daxwaz ev e ku, zarokên memûrên ku li rojhîlatê xîzmet dikin, bî peretî yan bê peretî be, bîkari bin di mektebên Îstembolê da bîxwînin, hukûmet di vî wari da ji wan ra hêsanî nişande; her usa jî, li rojhîlatê alîkariya mektebên baştir bike, da ku ew jî bî dilek rehet karê xwe pêk binin.

8- Giraniya sazgeha tîlefonê li Rojhîlatê eşekere ye. Xelk gelek dixwaze ku xeta tîlefonê çêbe û tim bixebite. Em ku carcara jî xelkê mîntiqê alîkariyê distînin, eger barê wan zêtir giran nekî û gor qanûna komkîrîna alîkariyê bîkî, di heqê vî kari da tî.

9- Him jî neparastinê, him jî, di rûbarî serhîldan da li vê mîntiqê di pîraniya dairên dewletê da kullîya qanûnan tune. Herçî sûretên qanûn û emîrnamên ku bî şapoxrafê tî şandin, ew jî bî

wext jî ronahiyê wînda dibe û nayê xwendin. Bona vê yêkê, qanûn û emîrên ku jî nehîyan ra tî şandin divê çapkîrî bin û wek kîtêb di dosyê da bî komkîrî û jî kullîye jî, bo hemû wilayetan, gor hejmara qeza û nehîyên wan divê taxîmek bê şandin.

10- Pêşniyar bû ku ferqê navbera perê kaxîz û ya madenî bê hîlanîn. Lê di dawiyê da em gîhîştî wê netîcê ku, ev pîrseke gelek mîhim e û divê kesên pîspor lê binêrin.

12- (7) Ew kesên wek Tahîrê serokê eşîra Mîran û Millîyan ku jî gelek serhîldan û curman gunekar û mehkûm in, diji dewletê çek bî kar anîne û revîne Iraq û Sûriyê, divê jî himwelatîyê bî avêtin, eger malbata wan li nav sinorên me maye, divê ber bî xerbê bêne nefîkîrî û malê wan jî wan bê stendî û bîbe malê xeznê, eraziya wan bî destê hukûmetê bê parastî û idare kirî. Ray ev e ku, tevdirên hanê nîfûza wan kesan bîşkîne û çavê wan bîrîsîne yê ku mîyla wan heye esayîşa mîntiqê xîrab kî.

13- Em hemû bî hevra gîhîştî wê netîcê ku, mesrefê ku lazîm e jî bo îslaheteke esasî li rojhîlatê, divê jî gelê mîntiqê (ango jî Kurdan) bê stendî û bona vê yêkê qanûneke xas bê derxistin.

Ev hemû tiştên ku min bî kurtahî pêşkêş kirî, ray û pêşniyarên Serokatîya Erkanê Herbê Giştî û ya Vezareta me bî hevra ye di derheqa îslaheta rojhîlatê da û ci anîna wê êdî dimîne ser raya we ya bîlînd.

BERNAMA (PROGRAMA) ISLAHETÊ JI BONA WILAYETÊN ŞERQÊ

Berî Hertîştî Pêkanîna Yekîtiya Netewî

Li rojhîlatê wilayetên ku warê Kurdan in û çavkaniya fîsadi û şorîşê ne li ser sê mîntiqeyan parva dibî:

1- Jî Çemê Feratê û rojavaya wê bîgir heya Bazîd (Beyazîd) û Xînis û Kemah; bakûrê vê xettê,

2- Başûr û rojhîlata xetta Wan û Midyatê,

3- Wilayetên di navbera van herdu xettan da

(herdu xetên ku di bendên jori da hatin nişandan).

Lî mintiqeya yekan : Wek Bazid - Ximis - Gêxi - Umraniye - Kahta - Potirge - Bazarcix ku tê da gundên Kurdan gelek in, macirên Tirk li vê mintiqê wê bên ciwarkirin; di gundên Kurdan da hukum wê derbazi Tirkan be û mixtar ji Tirkan bê hîlbijartin; Kurdê ku ji beşên dewletê tim direvin wê mecbûr bin serê xwe bi temami nîzm bikin; Tirkên mintiqê ku ji nezani û bêhayî milletiye xwe wînda kirine, ruhiyeta wan bê geşkirin; di navbendên qeza û wilayetên wê mintiqê da rêxistinên milli yê xurt wê bên avakirin; li ser himê zanyariyê (maarifê) propagandeyeke baş wê bê kirin û di saya van tevdiran û di saya iktisadê da tevgerên Kurdparêzi wê bên vemirandin. Gundên ku li ciyên gelek asê ne û xelkê wan ji eşqiyati û zordesti dev bernadin, ew gund ji divê neqli deştan bin û xelkê wan yeko yeko li gundên Tirkan bên belavkirin.

Lî mintiqeya duduyan wilayetê Hekkari û hin qeza, ji xwe, ji berê da tabiyê idareke serbest in û li wan deran tucar idareke rêk û pêk saz ne bûye. Lî vir qet bajarek ji tune ku bibe navbend ji bo bajarvaniyê (medeniyetê). Ev der warê eşirên koçer e ku havin û zivistan tim tê da dîçin û tîn. Îdara Kurdî ya xas (xusûsi) ku Îngilîz li sinorên Mûsilê wê çêbikin, ji ber ku ji vê mintiqê ra hevsinor be, gelek maqûl e ku tesireki li ser bike. Ji ber sedemên abori, siyasi û avadani ne lazîm e ku li vir macir bên ciwarkirin û ev serbestiya han bila wek berê bîmine. Divê li qeza û nehiyan bi destê cendirme û memûrên mintiqi idareyeke sivik bê danin; divê ev gor hal û edetên Kurdan sistemeke muweqqet be, da ku Kurd guh nedin Îdara Îngilîzan; divê di warê eskeri û beşên dewletê da zorê nedine wan. Kesên ku meyla wan ber bi Îngilîzan û Kurdparêziyê heye, divê tevi malbata xwe nefiyê Anadoliyê bin. Yê ku piştgirê idara me ne û ji me ra sadiq in divê bîne parastin, çekê (silahê) wan neyê stendin, ji wan ra deriyê menfeetê bê vekirin û bi riya wan herçi xain û casûs bên eşkerekirin. Lî vir rêxistinêke fireh ji bo xwendinê, dadiyê (adliyê) û hukume-

tê ne hewce ye. Merivên asê û eşqiya bi bombebaranên teyaran wê bên cezakirin û tirsandin.

Di wilayetên mintiqe sîsêyan da, ji ber ku Kurd pîraniyê pêk tinin û Tirk tenê sîsêyan da yek in û ev der hêzên dewletê yê siyasi, abori û leşkeri gelek telef dike, bona vê yekê, divê ev der rojki berê bi macirên Tirk bê ciwarkirin û di nav pênc salan da pîraniya Tirkan biğê duduyan ji sîsê. Ev macir berê li gundên Ermeniyan yê vala, li çitligên istimlak kiri û li eraziyan din û gor usûla jêrin bêne cikirin.

1- Ji macirên Tirk yê ji Romanya, Bulgaristan, Sîrbistan salê 40 hezar nifûs li mintiqeya Ruha, Mêrdin, Sorek, Diyarbekir û 30 hezar nifûs ji wan maciran li mintiqeya Xarpitê, Kemahê, dorberê Feratê, Erganiyê, Paloyê, Gêxiyê; qismek ji wan maciran, qismek ji Qerepapakên Rûsiya û Azeriyan û Qafqasiyan 30 hezar nifûs wê sewqi wilayetên Wanê, Mûşê û Bitlisê bibe û li wir bê ciwarkirin. Bi vi awayî, di pênc salan da li mintiqe sîsêyan niv milyon nifûs ciyê Ermeniyan digre û hukma Tirkan di warê abori û siyasi da pêk tine. Ew gundên Ermeniyan ku ketiye destê Kurdan, divê ji wan bigrin û bîdne maciran û macir gund bi gund bi komiki bêne ciwarkirin; di warê avadani, çandini û ciwarbûni da alikariya heri mezin ji wan ra bê nişandan. Eger hewce be, divê bo parastina nefesê xwe bi senet çek bîdinê û eskeriya wan du sal bê tecilkirin. Midûriya ciwarkirinê divê botçeya xwe bi temami ji bo vi kari serfke.

2- Bajarên mezin û piçûk ku nifûsa wan bi temami Tirk e, divê bi marifeke xurt û bi riya ocax û spor û rêxistinên ciwanan bîbin navbendên herbê û bi çap û weşan, bi mekteb, bi tiyatro û bi listikên netewi û gîştî, di warê netewi da heyecana gel bê bilindkirin; his û edetên Tirkan bê jiyandin. Dêrsim, Qerekeçi, Gêxi, Bismil û hwd... ku Tirkitiya wan ji berê da tê zanin, lê piştê bûne Kurd û qebilên ku hisên wan ên netewi sist bûye, divê bi alikariya weşan û konferansan, bi bertil û beşîş cardin vegerinin Tirkitiyê û Kurdên ku meyla wan ber Tirkitiyê heye, divê vi ali da wan teşwiq bikin.

Bajarên wek Sêrtê, Mêrdinê, Midyatê û hwd. ku Erebi dipeyivin, divê wan ji vegerinin ser çanda Tirkî û di bajarên da ji bîlî Tirkî, xeberdana zmanên din bi rê û olaxên zorê û idari qedexe be. Her usa ji, divê bi gotin û telqin li ser vicdana wan tesîrek bê kîrîn. Macirên Tirk ku wê bîn, gor sîmfên xwe, divê berê di bajarên da û di gundên dora wan da bi sîxleti ciwar bîn. Bi vi awayî navbendên çandi sal bi sal xelekên firehtir pêk binin û di dawiyê da bihên hev û Kurdên ku di çiyên da, di ciyên asê da mane dorê li wan bigrîn. Divê di bajarên da dibistanên şevîn (leyli) bîn vekîrîn û zarokên sêwî tê da bîn terbiye kîrîn.

3- Li Diyarbekrê bi alikariya malmezînan qasî du-sê hezar Ermenî kom bûye û di bajarên din da ji Ermenî, Suryanî, Gildanî, Nestûrî û xîristîyanên din hene. Ji zêdebûn û sîxletbûna wan tim bêoxirî çêbûye û tim bûne haletê xîrab di destê Îngîlîzan da. Bona vê yêkê, divê pêşî li wan bê girtin û ji bona derxistina Suryan û Yêzdiyan ji mîntiqê hin sebeb bîne ditin.

4- Gelek Kurd ji bo karkerî (emeletî), hemmalî, rêncberî, eskerî û ji bo sebebên din tîn Anadolîyê, Îstembolê û bajarên din. Divê xebat bê nişandan, da ku Kurdên han li van deran bizewicîn û ciwar bîn. Divê tim hatina karkerên Kurd bê teşwîq kîrîn, ji wan ra asanî bê nişandan û nehêlin ew şunda vegerîn. Divê Kurdan di eskeriyê da bîdî sîmfên demdirêj wek topavêj, cendîrme û suwarî û bişînin rojavayê Anadolîyê û Trakyê. Divê di rojava da wan teşwîq bîkî bo cendîrmetiyê û bi Tirkan ra bizewicînin.

5- Divê xebateke xas bê nişandan, da ku ev aborî û senayiyê di destê parazitên ne Muslim û ecnebi da ye, bi tevayî bîkeve destê Tirkan. Divê bi destê banke, şirket û ticaretxaneyên millî bihên vê armancê. Tenê bi hukmeke aborî ya rasti meriv dikare yekitîyê pêk bîne.

Ya Duduyan Avakîrîna Hukumetê û Xweşkirîna Esayîşê

1- Li mîntiqeyên dudu û sîsêyan divê idara

şidandî her hebe. Divê li Anadolîyê, li mîntiqeyên dinê ji mîfettişiyên giştî bîne sazîrîn û di nava wan da, Mîfettişîya 5. ji bo vê mîntiqê be û waliyên mîntiqê bi aliyê esayîş, sazûman û îslahetê da bi mîfettişiyê va bîne grêdan. Divê ji bo alikariya wî di warên dadî (adlî), idarî û eskerî da memûrên nu bîne tayînkîrîn, da ku karên ceza, huquq û parastinê zû bi rêva biçin. Qumandarê Qolordîya Heftan bi aliyê parastina giştî wê di bin idara mîfettişê giştî da be û serokatîya şidandî bîke.

2- Dîji propagandeya ecnebiyan ku di rojhilatê da me gelek acîz dîke, divê rêxistinêke xurt di warê istîhbaretê da bê avakîrîn û ew bi dû casûsên dijmin keve, li der û li hundir wan bê tesîr bîke. Bona vê yêkê, divê memûrên pîspor di vi warî da bîne xebîtandin, bexşîş û xelatan bîdîne wan, rojname û kitêbîkan çap û belav bîkî, konferansan saz bîkî û bo van karan bedêleke gelekî mezîn û veşartî bê veqetandin. Di vi karî da, divê ji hemû rêxistinên dewletê bi xurtî bê îstîfadekîrîn û Erkanê Herbê Giştî, divê ji bo propagandeya giştî hedefan nişan de.

3- Divê hemû çek bîne komîrîn û kes bê wesîqe bi xwe ra çek negerîne. Tenê, me çawa li jorê gotî bû, ew kesên ku bi hukumetê ra sadîq in, ew û macîr wê bîkarîbîn bona parastina xwe bi wesîqe çek bîstînin.

4- Di mîntîqa sîsêyan da divê mutegallîbe, şêx, derebegên berê, eşqîya, asê, hevalbendên ecnebiyan û Kurdparêzên berbîçav tevî malbata xwe nefiyê rojava bîn. Ji van kesên xîrab, yê ku hin revok in (firarî ne), divê malbatên wan li ci nemîne û nefiyê Anadolê be. Ew gundên asê û çiyayî ku talan û şêlandî xwe ra kîrîne adet, divê bîn rakîrîn û li Trakyê û Anadolê bîn belakîrîn. Divê qet gundek ji nemîne ku bibe parêzgehê eşqîyatîyê.

5- Qıtayên Qolordîya 7. û cendîrmeyên seyyar û sabîd divê bi hejmar xurt bîn; du bêlikên tabûrên sînor li şunda û serhev be, hejmara wan heryekî derkeve heft sedî; li bakûrê Wanê di sînorê wala da tabûrek nu bê çekîrîn. Li Wanê divê tûgayeke çiyê bê sazîrîn û tûmenên zirxî, her yek otomobî-

lek zirxi ji bistinîn. Lî ser sinorê Sûriyê, bona ku pêşî li karê qaçax bê girtin, divê di bin emrê idara gumrikê da bêlikeke otomobilên zirxi hebe. Û divê tûmenên eşiran bîn belakirin û li ciyê wan tûmenên suwari yên êhtiyati bîn sazkin.

6- Divê nifûs, mal û erazi rojki berê bê nivîsandin û îstatistikên baş bîn çêkin; bi awayeki ciddî le ser danin û berhevkirina beşan bê sekîndin, da ku emrên hukûmetê bi tevayî bi ci bîn; li mîntiqeyên serhildanê beşên giran wê bêne danin; gelek kesên ku dora wan hatiye lê neçûne eskeriyê, yan ji bi temami ne hatine nivîsandin, divê bi xurtî li ser wan bê sekîndin, ew bêne komkirin û ew di xerbê da û di rêyan da bi darê zorê bêne xebitandin. Me jorê da ji gotî bû, ji Tirkên mîntiqê û ji maciran ra asani wê bê nişandan.

Ya Sîsêyan, Sazkirina Hatîna û Çûnê û Pevgirêdanê ye

1- Xetta Keller - Ergani - Diyarbekir divê rojki berê bê çêkin û bi xetta Sêvas - Erzurumê ra bê girêdan. Di çêkirina rîya hesin da divê kar bîdîn maciran û ew rojki berê bîdîn hasilkar û seranserî xettê gundên Tirkî yên xurt bîn avakirin. Bona çêkirina vê xettê, meriv dikare para hukûmetê ya di madenê Erganiyê da wek bedelê nişandê û şirketa Ergani û hin şirketên din hema dest bi kar bikin.

2- Rîya Xarpî - Dêrsim - Erzinganê û ya Mêrdîn - Hesîf - Garzan - Bitlisê ji bo derbazbûna erebeyan divê bê vekirin û xelk di van rîyan da bi darê zorê bê xebitandin. Di derheqê vê yêkê da rapora mîhendîzê wilayetê Diyarbekirê me da Wezareta Avadaniyê.

3- Xebitandina gemîyan di gola Wanê da û tezkerîna tersana Ernisê, him ji bo ciwarkirina maciran, him ji bo xweşkirina aboriya mîntiqê feydeke mezin wê bide û bi aliyê eskerî ji pevgerêdaneke lezîk pêk bîne. Di vî wari da ray û ditinên heyî me da Wezareta Avadaniyê.

4- Ji bo pevgerêdaneke lezîk ji poste û rêvingiyaran ra, divê di navbera Diyarbekirê û Wanê da teyyare bê xebitandin. Pêşniyarek usa ji şirketa

Yunkersê ra hatiye kirin.

Pêy Ketin û Qontrola Rewşa Gîştî

Ev program dikare û hewce ye di pênc salan da bi kar bê. Ji bona ditina pêşveçûna wê sal bi sal, divê karên her salî, di wextê da bêne nişandan û di dawîya salê da, mîfettişîya gîştî, karê ku hatiye kirin bi rîya rapor û îstatistikên fireh ji hukûmetê ra bide zanin. Guhartinên ku di programê da lazîm e bêne kirin, divê bi awayeki eşkere û bi sebebên xwe bêne nişandan. Heya ku izin û razibûna merkeze nebe, divê çarçûveyê esasi tucar neguhure.

Têbîni

(1) *Ji ber ku naxwazîna bêjîna Kurdistan, dibêne "Rojhûlat".*

(2) *Gotîna "mutegallibe" di zmanê Turki da bi mana kesên zordest û derebeg bi kar tê. Li vir bi mana mir, axa, şêx û serokeşîrên Kurdan hatiye gotin.*

(3) *Li vir, gotîna "rojawa" gor Kurdistanê ye û ji bo navçe û rojavayê Anadolê tê gotin.*

(4) *Li vir, di sirê da divê xeletiyek hebe; dor ne ye "v" ye, yê "i" ye.*

(5) *Ji vê gotinê miraz, heyeta "Mehkema Serxwebûnê yê Şerqê" (Şark İstiklal Mahkemesi) ye.*

(6) *Lê pir ne bori, li Kurdistanê "Mîfettişîya Gîştî" (Umumi Mîfettişlik), ango "walîtiya gîştî û idara mustemleketiyê" saz bû û bi salan ajot. Herçiqas, piştî mîfettişî rabû ji, ev idara mustemleketiyê ma, ajot û heya îro hat.*

(7) *Mîna bi zanetî bendê (11) venegerand, ji ber ku di derheqê wextê karkirina rojane da bû û tu eleyeqeyê xwe bi babeta me tune bû.*

(Dûmahik heyê)

SERRASTKIRIN:

Di hejmara berê da, "têbîni" hejmar 10. da, bi şaşî usa hatiye nivîsandin: "Mebûsê Tirk bi merhemet û bi vicdan e." Rasti usa ye:

"Mebûsê Tirk bê merhemet û bê vicdan e".

Bîbexşîn.

Helbestvan

RÊKÊŞ AMÊDÎ

Amadekar : Xelil DIHOKÎ

Navê wi yê dirust Zeki Mehemed Sedulla ye. Dî sala 1956'an de li havin-geha Silavê, bajarê Amêdiyê jî dayik bûye. Lî Amêdiyê xwendiyê û dî sala 1977 de xwendegeha mamostetiyê li Dihokê bî dawî aniye. Her jî sala 1975'an pê de, dest bî nivisina helbestan kiriyê û dî kovar û rojnameyên Kurdi de belav kirine. Endamê Yekitiya Nivîskarên Kurd e li Kurdistanê Iraqê. Dî sala 1985'an de, yekemin diwana xwe bî navê "Lê venabim" çap kiriyê.

Me ev hevpeyvînê di gel kiriyê û dê çend helbestên wi jî, jî tipên Erebi wergerinê ên latini.

Niha jî li Kurdistanê ye.

Pîrs: Kengi û bo çî te dest bî nivisînê kiriyê?

R. Amêdi: Mî dî sala 1975'an de dest bî nivisînê kiriyê. Dûriya min jî Amêdiyê û her wisa jî day-baba û kes kara, bûne babet bo nivisînê.

Pîrs: Barê edebê Kurdi evro çewan e? Helbest, çirok û rexne.

R. Amêdi: Bî hîzra min torê Kurdi, her ber bî pêşketinê diçit, nexasîma helbest û çirok. Lê rexne ya lewaz e.

Pîrs: Hîzra te li ser edibên derveyê welat çî ye? Wezîfa wan çî ye û çî bîkî baş e?

R. Amêdi: Ez wîsan hîzîr dikim ku hîndek jî wana xwe diwestinê û xîzmeteke mezîn jî bo milletê xwe

dîkî. Lê pêdiviyê ku hewil bîdî û edebiyata Kurdi wergerinê ser zîmanên biyani, da ku bêtir milletê me bête nasin.

Pîrs: Tu bo çî mujûl i û projên te çî ne?

R. Amêdi: Min ev pirtûkên jêri, jî bo çapê amade kirine:

1- Diwana helbestên nemîr Vehêl Amêdi.

2- Qeftek jî hozanên min.

3- Nivîstokek li ser fêrbûna zîmanê Kurdi, bî tipên latini.

Yê ku hêjayî gotinê ye ew e ku, min babetên folklorî jî kom kirin e, lê mîxabî çî çapxane ninî ku bîgehî çapê!..

Pîrs: Dî vi kawdana xîrab de, dewra edibê Kurdi çî ye?

R. Amêdi: Ya pêdiviyê ku her toreva-nek, hez û siyaneta xwe jî bo yekgirtina vi milletê derbeder tîrxan bîke. Pêdiviyê ku dî vi kawdani de, berhemên me, weki amojgari û şîreta bîn, sexmerati bîlîndkirina pîla roşenbîri lî def cemawerê milletê Kurdi.

Pîrs: Edebiyata biyani çî kartêkirin lî ser ê Kurdi kiriyê?

R. Amêdi: Tîstekê bêguman e ku xwendina toreyê biyani, nexasîma yê milletên pêşketî, sodeka baş jî bo me tê de peye. Çînkû karwanê wan jî mêj ve ye ku daye rê û her ê ber bî pêş de diçit, lê me jî ber gelek egera, neşyaye

karwanê xwe bigehinin çî qonaxa.
Xwendina hemî rengên edebî,
mîfayeke mezîn tê de heye, çînkû em
gelek tîştî nîzanîn, belkû bî xwe jî
wan bigîrîn. Her wek gotî: " Eger tu ne-
zan î, tu çav bîde ciranî."

Kırismıs

Belê belê
Ev şeve şe lî tîm bajarêt
Vê cihanê
Kırismıs e
Hemyan dawet û şahi ne
Guhê hemyan yê lî wê gavê
Zengîla dîwazdehê
Deng vedet
Wa dî gel jîyan û evin e
Çîngçînga pêket meyê
Û dengê dehol û zîrnan
Û bîstîrina stranbêjan
Heki diwan vegîrtine
Hemî serbesta lî cihanê
Xatîr jî nexofya xwestîne
Belê ka hînk
Werîn gelo...
Me bîbînî
Dî vî çerxî de, çerxê bîstê
Her dîgel nexoşîya evin e
Ne evîna mîsk û emberan
Were bînêre
Hemî kevîr û çîyayêt me
Evroke baran e, xwîn e
Ne ku salê
Bes carekê
Ne rojekê... ne heyvekê
Sêsed û şêst û pênc rojan
Her ewa tazî û şîn e
Lî hemî bajêrêt cihanê
Salê carekê şevbêrin e
Zarokêt me
Hemî şeva jî bîlî rojê
Şevbêri ne
Belê mîxabîn ku gelo
Ew kesê têr
Hiç hay jî yê bîrsî nine
Her kesê azadîyê dîxwazît

Sêpêk û zîndan û kuştîn
Hemî xwîn xwar
Bê guman dijîmînen wî ne
Deh kes xanîyekê ava kîn
Panzdeh Bekrok bîherîfînî
Nê çî çara ewî xanî
Mîn hêvî ye jî çend hejaran
Jî tîm bêkes û bendewaran
Jî hemî...
Lî wêre bîn anku lî çî waran
Hemî rabîn
Bîbîne yek dîl
Tembelîyê çî wîc tê nine
Kerb û kîn xwindariyê
Çî pêşketîn tê de nine
Hîzra xwe bîkîn
Nê hîndî... lî cihanê
Ez bî Xwedê hemî Ari ne
Vêca bes e, bîla bes bît
Eger hemî
Em hemî ku nebîne yek
Me Kırismıs
Xwîn rîştîne
Xweşî û lezeta jî warê me
Herdem jî me xatîr xwestîne
Ne bûne yek
Ne me çî rêka dî nine
Hîndî zîkreşek hebitîn
Yê tembel bîtîn
Nelîvîtin
Nexweşîya nehewînitîn
Dê azadî berpêkêt xwe baş
gîrêdet
Dê kete xwar
Jî ber revîtin
Hîndî ku ew bêhna xwe bîdet
Ku hevalêt xwe bînitîn
Hevalê wî jî ew kes e
Ku sêdarê dîhebînitîn
Dergehê xwe
Jî bo nexweşî û xebatê
Taq têlitîn
Da azadî bîçite jor
Wê nexweşîyê derêxitîn
Ger xebat dît
Dê jî dîl xo tê werînitîn.

ENCUMENA NIŞTÎMANÎ YA KURDISTANA IRAQÊ

Rohnikîrîna Îlana Yekitiya Federal

Dema ku Şerê Cihanê yê Yekemin rawestiya, neteweyê Kurd ji mîna hemû neteweyên din di binê hukumdariya Osmani de berê xwe dîda hindê ku hukûmetekê bo xwe dirust bike û ew bibe serwerê xwe. Lê belê berjewendiya hêzên biserketî di şer de ku kilita çareserkirinê di destan de bû, tenê ku wi ji azadi bêpar hişt, herweha welat wi dabêşi pênc welatan ji kir. Ev netewe nerazibûna xwe bi gelek şoreşan ji da diyarkirin.. Lî ser hindê benda 62-64 jî beşa çaran di Peymana SEWR'ê ya di dehê Tebaxa 1920'i de; Pênasin bi mafê neteweyê Kurd di otonomiyekê de kir, ku piştî salekê bibe azadiyeke dirust bi gihandina hemû beşên Kurdistanê bo dewleteke Kurdî û başûrê Kurdistanê ji tevde. Lê ew hêvi, di Peymana Lozanê ya 23'ê Tirmeha 1923'an de hatin perçiqandin. Piştî wilayeta Mûsil di 16'ê Kanûna Pêşi ya 1925'an de, jî Iraqê re hat pejirandin. Lî ser hindê ew komiteya ku jî aliyê Koma Neteweyan ve hatibû damezrandin, di rûpela 57 ya raporta xwe de nivisibû, ku Kurd jî xelkên herêmê jî 1/5 e û ev rasti diyar dike ku dewleteke Kurd a azad bête damezrandin. Lê belê Koma Neteweyan bi tenê diyar kir, ku Kurd

mafê xwe di mesela rêvebiri, beramberî û di dezgehên zimani de heye.

Lî ser şoreşa neteweyî lî başûrê Kurdistanê di bin serokatiya Şêx Mehmûdê nemir de û pênasina wi wek hukumdarekî jî alî hukumeta Biritani di 1919'an de bo cara yekê, û 1922'an de jî bo cara duduyan çebû. Lê belê ev beşa Kurdistanê bi zordari û lî dij raya xelkê wê, di gel dewleta Iraqê ya nûçebûyî hate girêdan. Hukumeta Biritani hewl da ku dilê mîletê Kurd hêsan bike. Dema ku hukumeta Iraqê di binê çavdêriya Biritanya de bû, sozekê di beyana xwe ya resmî ya herdu aliyên de (Biritanya-Iraq) da ku pênasina mafê Kurd ê ku di nav vi tixûbî de ye, hukumetekê damezrine. Hurdu hukumetan hêviya xwe diyar kirin ku, Kurd hemû bigihên tifaqekê lî ser rengê wê hukumetê û tixûbên wê, nûnerên xwe bişînin Bexdadê bo guftgo lî ser têkiliyên aborî û siyasi di gel Biritanya û Iraqê bikin. Lê mixabî ew soz tenê wek reşbelekîyek mane lî ser kaxez.

Di 3/10/1932'an de, çaxê Koma Neteweyan razi bû ku Iraqê wek endam bipejirine, şertekî lî ber dani, ku benda 16 ya îlana xwe, ku di 30'ê

Gulana 1932'an de derketibû, bî cih bine. Yek jî wan şertan ev bû: "Pêwîst e ku Iraq rewşa mafên mirovati, rewşenbiri û rêvebiri yê Kurdan û yê eqelîyetên din li wilayeta Mûsil, Hewlêr, Silêmani û Kerkûkê bîparêze.

Lî gor bîryara dawin a Koma Neteweyan dî 18'ê Nisana 1946'an de, ew dokuman, beyanname û peymanên ku dî nav Koma Neteweyan de hatibûn wergirtin, hemû veguhêzin bî dezgeha Neteweyên Yekgirtî. Îcar ew bend bî temami hene û niha jî dibihurîn.

Benda 16'an a vê ilanê dîyar dîke, ku Iraq nîkare bî derxistina hin qanûnan guhartin têxe van bendan, heta ku Koma Neteweyan bî pîraniya danganê razi nebit. Û her nehevdiîneke bo tefsirkirina bendên ilanê, wê li dadgeha dewleti ya berdewam bêtin çareserkirin.

Lewra azadiya Iraqê û yekitiya axa wê, girêdayî bicihanina bendên vê ilanê ye. Lê belê hukumeta Iraqê yê li dû hev hatine, bî awayeki eşkera li dijê wan bendan derketine. Ev hatiye eşkerakirin ku dî nav bîryara Cîvata Êminiya Dewletan de jimara 688'an dî 5/4 1991'ê de û dî bîryara jimara 71/1992 ya Komita Mafên Mirovan a Neteweyên Yekgirtî (Cîvata Aborî û Komaleyeti) de, dî 5'ê Adara 1992'an de destnîşan bû.

Mêjûya gelê me yê Kurd li Iraqê, bî serhildan û şoreşan tije ye. Dî 11'ê Êlûna 1961'ê de, vi geli dî binê serokatiya serokê nemir Mîstefa Barzani de disa çekên xwe hilgirt. Piştî ku hukumeta Ebdilkerim Qasim sozên xwe bî cih neani û piştî xwe jî Benda Sîsiyan a Qanûna Berwext zivîrand, ya piştî 14 yê Şoreşa Tirmeha 1958'an de ku dirust bûbû, ku Erebi û Kurd dî welêt de bî ortaxî hatibûne hesabkirin. Ew şoreş, şoreşeka neteweyî bû ku daxwaz û hêviyên mîletê me yê rewa dianîne pêş.

Ew tifaqa 11'ê Adara 1970 û bîryardana bo mafên otonomî jî neteweyê Kurd re û çespendina dî qanûna hukumeta Iraqê de, herçend hukume-

ta Iraqê bî temami ew bend bî cih neanin jî, disa ew berê fêkiyên wê daxwaza mîletê Kurd bû.

Û li ser şikestina 1975'an de ya piştî wê plana dewleti ku bûbû egera imzekirina Tifaqa Cezayirê ya ku Seddam Huseyn perçeyek axa Iraqê firot Iranê da şoreşa Kurd bîrçiqîne. Mîletê me yê Kurd bî zûtirin dem rabû ser nîgan û li şoreşê berdewam kir, da ku bo hemû cihanê dîyar bîke, ev neteweyek e ku tu carî nakeve.

"Misaq" a Neteweyên Yekgirtî dîyar kirîye: "nabe ku mirov jî mafên bîngehin ên mirovatiyê bêtin bêpar-kirin. Û her neteweyek çî biçûk û çî mezin, bê cudatî mafên xwe werbigirin."

Xala şaşan a beşa yekê dîyar dîke: "Têkiliyên xweş dî mabeyna neteweyan de li ser bîngehek rêzgirtin bo bir, bawer û yekitiya mafan dî navbera mîletan de ku her yek heq hebe bîryarê li ser pêşeroja xwe bîde." Û ev jî li serê girani hatiye danin, dî doza dewleti ya taybetî de ku jî Komela Gîştî ya Neteweyê Yekgirtî ya 1966'an de derçûyî û ku Iraq dî 1971'ê de bûye endamê wê, dîyar dîke: Lî ser "mafên hemû mîletan dî bîryardana bo pêşeroja xwe û bîryardana bî azadî bo hebûna xwe yê siyasî."

Lê eger em li rêbeza hukumetên Iraqê, jî destpêka damezrandina dewleta wê jî 1921 heta niha, li ser rewşa mîletê Kurd binêrin, em dibînin ku zordarî, derdeserî û bêparhiştin bûne nîşanên vê rêbaziyê. Ev jî bî awayên rêkûpêk lê diwartir hatine. Hukumeta Iraqê karên xwe yê dirundayetî firehtir kirin, li mîletê me êrişeke pîr mezin kir ku mirovatiyê dî dirêjahiya mêjûya xwe de tîşteki wîsan neditiye. Weki:

1- Girtina heşt hezar bêgunehên Barzaniyan dî şeveke tari ya 1983'an de, ku heta niha jî rewşa wan eşkera nebûye.

2- Bîdûrxistina bêtir jî 300 hezar Kurdên Feyli bo derveyê Iraqê, dî navbera salên 1970-88, û girtina bêtir 7500 cîwanan û windakirina wan.

3- Vebîrandina bêtir 5000 jîm, zarok û

kalên bêguneh bî çekên kimyewî û gazên jehri lî bajarê Helepçeya şehîd, dî roja 16'ê Adara 1988'an de. Û hindê jimarên dîn lî Balisan, herêmên dîn ên Kurdistanê.

4- Êrişeke pîr xwînavî jî hemû rekoran dî zulmê, dirundayetî û bêmirovayetiye da bihuriye. Ew jî bî navê "El Enfal" çêbûye. Bêtir jî 180 hezar bêgunehên Kurd bûne qurbana îşkence, bîrsihştin, xesb û bîmaxkirina zindîyan.

5- Wêrankirina bêtir jî 4500 gundan, ku ew dibin jî %90'ê gundayetiya Kurdistanê.

Herweha lawên eqelîyetên dîn ên Kurdistanê jî, jî dirundayetiya hukûmeta Iraqê bêpar neman. Piştî wê serhildana mezûn dî bihara 1991'ê de, hukûmetên dinyayê yê ku demeke dirêj bêdeng mabûn û herdem jî lî wan dirundayetiyan dînêrîn, lê dema ku mîletên wan trajediya mîşextbûna tevayî, ku rekoreke dinyayî bû dî camên televizyonan de dîdîtin, ev car nîkarîbûn qêrina xwe bîbirin û ruhnikên wan zuwa bîkîn.

Ha wîsan piştî Peymana SEWR'ê, ev cara yekemin bû ku cihanê bî peyveke rast dî layêt Kurdan de cara duduyan got, dema ku bîryara jimare 88 ya Cîvata Êminahiyê bî eşkera, gunehbariya qelandîna Kurdan kir û piştî jî herêmeke êmin jî beşeke Kurdistanê Iraqê damezrand. Herweha soz da Kurdan ku dê wan jî êrişên rejîma Iraqê jî bîparêze.

Mîletê me herdem lî ser hemû zordariyan niyeta xwe ya paqîj, lî hemberî her însiyatîgeke bo çareserkirina vê giriftariyê diyar dîkîr. Jî wan însiyatîgan guftûguyên 1984 û çendî pêngavên dîn bo çareserkirîneke aştiyane dîgel rejîmê. Lê belê dîlpakiya mîletê me, hertîm bî xedr û xîyanet û bêsozî dîhate bîrsivdan. Duwatîrîn tecrûba me dî 1991ê de çêbû, dema ku rejîma Iraqê piştî xwe da sozên xwe yê ku dî destpêka guftûgoyan de dabûn şoreşa Kurd. Piştî hukûmetê rêvebirîyên xwe yê mirî jî Kurdistanê vekîşand û ambar-

goyeke aborî lî ser dani. Ew kiryar, mîletê me naçar hîşt ku bî awayekî rengîn dî 17'ê Gulana 1992'an de hîlbîjartînen azad bîkîn. Dumahîkê mîletê me dî herêmên azad de nûnerên xwe bo Encumena Nîştîmanî ya Kurdistanê hîlbîjartî. Û yekemin hukûmet dî 5'ê Tîrmeha 1992'an de bo herêma Kurdistanê hat damezrandî, da wê valahîya heyî mîşt bîke.

Qanûna Encumena Nîştîmanî ya Kurdistanê Iraqê ya jimara 1, xala duduyan jî benda 56 dibêje: "Îşê encumenê, karûbarên pêşeroja mîletê Kurd ê Kurdistanê Iraqê ye. Û diyarkirina tîkîliya qanûnî dîgel karbîdestîya merkezi û parastîna yekîtiya nîştîmanî lî Iraqê, pêwendiyên bîrayetî yê mîjûyî dî mabeyna Kurd û Erebb de. Û bî pîtwîkirîna van pêwendîyan û rîkkestî dîgel bîryara opozîsyona Iraqê lî Wîyana û ya lî Kurdistanê Iraqê ku girani rane bîr û bawerên bîryardana mîletê Kurd bî mafê xwe dî pêşerojê de bî awayekî rîkkestî dîgel berjewendîyên dî nav mîletê bîra de. Û mafên neteweyî, rewşenbîrî û rêvebîrî yê Turkman û Aşûriyan û misogerkirîna yekbûna wan dî maf û xwebestînan de.

Ha wîsan Encumena Nîştîmanî ya Kurdistanê Iraqê îro lî pêş mîletê Kurdistanê Iraqê ve karê xxwe dibînt û mafê xwe yê lî dû peyman û misakên dewletî ku me ew nîşan kirî bîryardanên bo pêşerojê bî kar tîne. Û eşkera dîke ku bî pîraniya dengî bîryar lî ser pêşerojê û tîkîliyên xwe yê qanûnî dîgel karbîdestîya merkezi dî vî qonaxa mîjûyî de lî ser bînyata Yekîtiya Federalî dî nav Iraqêke demokrat a parlemânî de bawerîyê bî sistema pîrane rîxîstî tîne. Û rêza mafên mîrovayetî yê pînasîna lî gor peyman û mîsaqên dewletî pê hatîne kirî dîgire.

Encumena Nîştîmanî ya Kurdistanê Iraqê

Hewlêr, 4/Çîriya Pêşîn/1992

HEVPEYVÎN

B1 Seydayê Keleş ra

□ Kek Seyda, ji kerema xwe ra tu dikari ji xwendevanên Roja Nû ra hineki behsa jiyana xwe biki?

□□ Belê ez di sala 1930 da, li Kurdistana Bakûr, li herêma Mêrdînê û li devera Omerîyan li gundê Bîzgûrê hatime jiyane, bi navê Huseynê kurê Mihemedê Huseyn-Keleş.. Û navê diya min Helima birahimê Melê ye. Ez dibim zayinê wan yê yekê. Lê halê wan yê aborî nebaş bû. Piştî temenê min gihîştîye pênc salan, bavê min çûye ser heqîya xwe. Piştî salekê diya min ji li wi bûye mêvan. Ez û xwişka xwe û biraki min em mane sêwi. Li ber diwaran, bê dê û bê bav û bê xwedi bê xwedan, zîkek têr yek birçî.. Ev e destpêka jiyana min ya dûre-dirêj û dijwar. Piştî pir tengasiyan temenê min dibin deh sal.

Tê bira min ku min berê xwe da Suriyê bo ku bixwinim. Ez hatim li herêma Amûdê gundê Xelil cem seydayê Mele Ebdulrezaq. Min li wir dest bi

xwendina olperesti kir û ketim rêza feqîyan. Min çend saleki xwend, lê paşê jê geriyam. Min xwendina olperesti nebir serî jî ber ku min fam kir ku ev kar bê fêde ye. Ez nêzîki komunistan û Seydayê Cegerxwin bûbûm û ketibûm nav partiya wan. Lê paşê jî wan jî vegeriyam, jî ber ku armanca min di nav wan de pêk nehat. Armanca min, pêkhatina gelê min bû. Lewma paşê ez û seydayê Cegerxwin û çend hevalên din ketim nav Partiya Azadi ya Gelê Kurd li Suriyê.

Di wê demê de kete bira min ku bibim malxowê malê. Min berê xwe da Tirkîyê ku herim xwişka xwe binim û jî xwe re bikim berdêli. Û min wilo kir. Hingê min bi xurtî karên siyasi dane ser milê xwe û bêwestan xebitim. Di sala 1956'an de partiya me demokrati û Pêşverû hat damezrandin. Ez û Seydayê Cegerxwin em jî nav partiya Azadi derketim û ketim nav Partiya Pêşverû û em man tê de ta roja îro.

□ Seydayê Keleş, xwendevanên me dixwazin ji te bibihisn gelo te kengê dest bi xwendin û nivisandina Kurdi kiriye?

□□ Dema ku min xwendina xwe ya olperesti dikir, di nav de ji min berhemên Ehmedê Xani, Melayê Ciziri û Seydayê Cegerxwin ji dixwendin. Wê demê ango di salên 1945 û 46'an de min xwe hini xwendin û nivisandina zimanê Kurdi kiriye. Lê ji ber ku diravên min nebûn ez kaxezan bikirim, min li ser qalîkên pakêtan dinivisand. Ta niha ji tede ne serbest im, ji ber ku nivisandina min wek ya Cegerxwin bi tipên erebi ne, paşê werdigerim tipên latini.

□ Te kengê dest pê kir rist û helbest nivisand?

□□ Belê, piştî ku hini xwendin û nivisandina kurdi bûm, min berhemên Ehmedê Xani, Melayê Ciziri û Seydayê Cegerxwin bi dest xistin û vîna wan kete dilê min. Ez nêzîkî Cegerxwin bûm, di sala 1955'an de min dest pê kir bi Kurdi rist nivisandin. Min gelekî dixwest ez bibim rîstevan. Min defterek tîjî rist kir û paşê raberi Cegerxwin kir. Rahîşt deftera min û lê nêri û got: "Seyda nivisandina te wek lepên mîrîşkan e, ez nikarim bixwinim. Tu ji min re bixwîne ez li te gûdari bikim". Min jê re xwend û wi gûdari kir û got: "Seyda, ev ne hêjayî çapkîrîne ne, lê ez ê ji te re bêjim tê çawa rîsta bîdî avakîrîn." Wi digot ku, divê rîst li cem rîstevanên bîn xwendin û hinek ji rîstên rîk û pêk ji min re dixwend û şîret li min kirin. Li ser ava kirîna rîstan ez wê şevê ranezam. Li gora gotîna wi min wê şevê rîstek amade kir û disa min jê re xwend. Serê xwe hejand û got: "Ev rîsta te meriv dikare bêje baş e. Bi vi reng û awayî tê karîbî bibî rîstevanekî baş." Disa ji hin kêmasî ji min re gotin û min dest pê kir bi xurtî. Salek derbas nebû min disa deftera xwe jê re anî û jê xwend û wi ji min ra

"aferim ji te ra," got, "hin ji wan pîr xweş in, lê hin ji wan kêmasiyê xwe hene. De ka çend rojan li cem min bihêle da ku jê re pêşgotîna wê çê bikim." Piştî vê yekê dilê min xweş bû û pîr lê şîdiyam.

□ Seyda diwaneke te di nav Weşanên Roja Nû da hatiye çapkîrîn. Gelo ji bilî wê çî berhemên te yê din hene?

□□ Belê, tevi ku demek dîr û dirêj di ser berhemên min re derbas bûne (nêzîkî 40 salî), berhemên min nehatîne çapkîrîn. Heşt (8) diwanên min ên rîstan hene. Du çîrok, yek bi navê "Berkê", ya din bi navê "Hûto, Hemîşe, Boxê Biriva" hene û komek metelok ji (500 metelok) heye û ferhengek Kurdi, ji 1000 (hezâr) gotîni pêk tê heye û hinek kurteçîrok ji hene. Lê belê tîstek ji van nehatiye çapkîrîn, ji ber ku ne ez karim û ne kesekî alîkariya min kiriye. Ji bilî diwana yekê. Ez bê xwedî me nuha, lê hêviya min xurt e, ku wê demek bê milletê min wê alî min bike. Ez heta nuha ji di vê baweriyê da me.

□ Seyda, gelo ki yan ji çî li te testîr kir ku tu di nava xebatê welatparêzî da cih bigri?

□□ Belê di serî de ew bû ku min berhemên Ehmedê Xanê û Mele Ehmedê Ciziri û seydayê mezin Cegerxwin ditin û him ji ketîme nava sê partiyên insani û gelî. Min hinek xwendina olperesti ji xwend û ketim nav karkeran. Min dit ku çî zîlm û tîda li wan tî û ew çawa dixebîtin û barê wan çiqas girane û vê cihanê didin avakîrîn û xwediyê wan jî tunê. Wîdanê min nema hilgirt ku ez nebêjim û nenivîsim. Ev bûn sedem û sebebên ku hiştin ez tîkevîm vi wî û vi xebatê û hin weris li ser çîrikê ye.

□ Em welê dîzarîn ku tu nuha dersên zimanê Kurdi didî. Gelo çend şagirtên te hene?

□□ Belê. Jî dema ku ez hini xwendin û nivisandina Kurdi bûme heta iro, min gelek keç û xort hin kirine. Lê bêtir keç. Nayê zanin û hejmartin, jî ber ku gelek sal çêbûne. Nêzîki 40 salî ye, ku her sal min ders dane. Lê belê yên ku nuha di destên min da hene, dixebitîn û dixwinin dora 30 kesi ne. Gişt jî keçik in.

□ *Gelo çima di hinkirina xwendin û nivisandina zimanê Kurdi da, sagirtên te gişt jin in?*

□□ Jî ber ku jin, him û esasê milletan in û yê malan in. Dema ku jin xwendevan be, wê zarokên xwe tevan hini xwendinê bike, jî ber ku herdem ew bi wan re ye. Keç û jin bêtir dikarin alikariya mindalan bikin, wan hin bikin. Xort nikare bi qasî keçê bi vi kari ve rabe.

□ *Di şerê jîyan û rizgariyê da jin ciheke taybetî digre. Derbarî vi babetî da ditnên te çi ne?*

□□ Belê. Herkes dîzane ku tu millet yan tu gel bêyî jinê ne aza bûye, ne jî hatiye jîyanê. Tu şoreş bêyî jinê çê nebûne. Ez dikarim bêjim ku destêkî jinê yê dirêjtir û stûrtir heye di azadiya milletan de. Jî ber ku jin û mêr wek goşt û nenûkê ne, jî hev nabîn û bêyî hev jî nabîn. Çimkî jin rîknê malê ye, jiyana bê jin pûç e. Disa dikarim bêjim, wek meteloka kurdi gotiye *Şêr şêr e, çî jin e û çî mêr e*. Çawa ku Cegerxwin jî digot, jîna ne xweşik tune ye, jin hemî xweşik in û bedew in.

□ *Seyda, weki em dibinin iro xasîma di Kurdîstana başûr da bayê azadiyê xurttir bûye. Kurdên wî parçeyî Parlamento, hukûmet û hin saziyên neteweyî saz kirine û jî bo awakirina welat dixebitîn. Gelo nêrînen te di vi wari da çi ne?*

□□ Ez gelekî kêfxweş im bi vi bayî. û hevîdar im ku ev ba xurttir bibe, ne tenê li Kurdîstana başûr, li hemû

perçeyên din jî. Lê belê dibinim ku ev ba ne tenê di destê xelkên ve de vera Rojhilata Navin de ye, dibinim di destê xelkên Ewropa û Emerîka de ye. Wisa jî li gora xwe, kara xwe didin meşandin. Eger di xurtiya me de kara wan hebi, wê me xurt bikin. Eger kara wan di xurtiya me de nebi, wê me nedin pêş. Lê belê hinek jê, yanî jî xurtiya me, di destê me de jî heye. Jî me jî tê xwestin ku em birewer bin û diplomasiyê zanibin, kar û xîsara xwe zanibin û em li ser hev bin, li dîji hev kar nekî û nexebitîn, û piştî hev bernedîn û hevdu nekujîn, û partiyên me bi rêk û pêk bin. Wê demê em ê bîkaribin li ber xwe bîdîn û herin seri.

□ *Li gor bawerîya te kurdên parçeyên din dikarin bi çî awayî alikariya Kurdîstana başûr bikin û çî jî wan tê xwestin?*

□□ Jî me tevan tê xwestin ku em hemî imkanên xwe pêşkêşî wan bikin û tiştêkî jî bo wan nedîn paş. Divê em piştgiriya wan bernedîn û her û her li alî wan bisekinin. Lê belê em xwe jî jî bir nekî ku em ne Kurdên Kurdîstana Iraqî ne û daxwazên me û wan ne weki hev in. Şert û hoyên me jî hev cuda ne.

□ *Şîret û pêşniyarên te jî bo xwendevanên Kurd çi ne?*

□□ Jî xwendevanan û jî xortan dixwazim ku bi hev re bin û jî hevdu hez bikin. Bila bi zimanê xwe bixwinin û binivîsin. Jî gelê xwe re, jî hemî nivîskar û xwendevanan re, jî gelên bîndest re, jî hemî kesên nexweş û tengêzar re xweşî, azadî û serxwebûnê dixwazim.

Ev hevpeyvîn bi S. KELEŞ ra, di Tebaxa 1992 da jî alî heval **B. DERSÎM** hatiye kirin.

MEM Û ZIN

Wek Radyo-dramatik - 3
(Ji ber varyanteki folklorik hatiye girtin)

Radyo-dramatizekirin: Robert ALFTON

ROLÊN DRAMATÊ:

MEM: Zırkurê Alan Paşa
ZİN: Dota Mir Seydin
QISEDAR (yê mêr): QM
QISEDAR (jin): QJ
HESP
QERETAJDİN
ERFAN
ÇEKAN (Çeko)
BEKIR (Beko)
DOTA BEKO

SEYDİN

Belê, ez ji ji ber rabûm, lê bêyi hemdê xwe.

QJ

Zinê bihistibû ku mêvaneki pır eziz hatiye. Dı ber perdê ra mêzekır û dit ku mêvan Memê ye. Belê Memê bı xwe ye! Lı wır rûniştiye. Zinê rabû çû ser banê xani û dest bı stranê kır:

ZİN

Geli stêrkên ezmana
Îro civateke mezın lı hev kombûye
lı mala bavê mın

MEM

(Dıfıkire) Ev dengê xweş, hebe tunebe dengê Zinê ye!

QERETAJDİN

(Dıfıkire) Zinê strana davêje ser mın û xwe.

ERFAN

(Dıfıkire) Dengê destgirtiya bırayê mın, geleki xweş e.

ZİN

Lı wêderê hûn dıbinın Qeretajdin e
Yê dın Erfan e, lı tenışta wi Çekan e.

MEM

(Dıfıkire) Dı dawiyê da mın Zin'a xwe dit!

ZİN

Va ne, Qeretajdin, Erfan û Çekan e
Lê, lı ber dilê mın geleki eziz e, ew kesê çaran e
Çımki ew delalê dilê mın û we Memê ye

MEM

(Dıfıkire) Dıbe ku ew mın bıkujin ji, lê ez ê ji bo Zinê stranekê bêjim:

(distire) Hey bırano mêzekın

Bınêrın ka lı ser banê xaniyan

Lı jêra sûrê, lı eywanan

Ez sond dıxwım ku mın bihist

Dengek tê ji van dorhêlan

Gelo ew periyek bû yan hûriyek

Dıstura ji bo mın?

ERFAN

Ez rabım ez ê te bukujım Memê!

ÇEKAN

Ya ku te dıl dayê, destgırtiya kekê me ye, Zinë ye.

ERFAN û ÇEKAN

Bı xwına xwe tê vê rûreşiyê baqış bıki!

QERETAJDİN

Brano, bisekının! Jê vegeın, ma hûn çawa bawer dıkn ku jı van gotınên ku Mem û Zinë jı hevra gotın tıştek derdıkeve. Ev gotınên vala, xem û xeyal in. Guh medınê.

MEM

De bıla qedera mın nişan bıde ka ev xewn tenê xewn e.

Bıla qedera mın xwiya bıke ka evına mın û Zinë rast e, yan derew e.

QM

Û Zinë, sê deve bı qumaş û pırtı da barkırın. Paşê rabû cariyên xwe da pey xwe û karvanê xwe bıre ser kaniya ber mala Qeretajdın

MEM

(Difikire) Eger ev mın lı vêderê bikujın jı, ez ê lı ser zinë bazırganı wê stranekê bêjim.

(distire) Geli bırano hat bazırganê gran e
Serê mın xulama vê imama-karibar e
Bıhayê wê strana ser dran û lêvan e
Hêjayı Memê Alan e
Mırov jê bıstine bac û bertılan e

ERFAN

Ez şûrê xwe bıkışınım te bıkıım hezar parçe

ÇEKAN

Va ye şûrê mın ê bırıqı, jı bo şeref û namûsa me, gerek ew bê kuştın.

QERETAJDİN

Bırano gudari bıkın! Ez sond dıxwım bı wi ye ku ruhb me bı destan e: Qısa Mem û Zinë xeyal e, xewna şevan e. Ez ê jê ra bêbıjım ku

Zinë bûka mın e.

MEM

(Difikire) Zinë bı bazırganva hate ser kaniyê. Kı bıkarıbe jı wê bac û bertilê bıstineb ew ya wi ye.

QERETAJDİN

Memê, ew xatûna ku tu lı ser stranan dıbêji, ew bûka mın e, destgırtiya Çekan e. Hespê xwe bajo here ser kaniyê. Eger te jê bac û bertil stand, tu bızanıbe ku tu bırayê me ye mezin i û em jı bırayên te yên pıçûk. Na eger nıkarıbi jê bac û bertilê bıstini, êdı cihê te lı van deran, dı nav me da namine. Careke dın jı em te lı vir nebinın, em ê wısa bıkın ku parçe te ye mezin tenê guhê te bımine.

QM

Memê rabû hespê xwe kışand, zın lê kıır sıwar bû û ajote ser kaniyê.

HESP

Ey Memê, vê carê zor û xeter e gera me
Emê nuha xwe bıgıhının wêderê
Dema ez devê xwe bıkıım kaniyê
Hıngê Zinë wê gustilka tiliya te bıbine
Tu wê sê bertılan jê bıstini

(Memê hespê xwe dajo ser kaniyê)

MEM

Va ye ez hatım.

ZİN

Tu bı xêr û xweşı hati

MEM

Me lı malê bıryareke mezin gırtiye. Mın hêvi û gumana xwe spartiye te, lê ez dıtırsım ku tu bı ya mın neki..

ZİN

Memê aqlê xwe lı serê xwe komke. Devê hespê jı avê dermexine, bıla bı hemdê xwe vexwe. Ez ne ew jın ım ku bı te ra bêbextiyê bıkıım. Ma tu nabini gustilka te dı tiliya mın da ye.

Dumahik heyê

- Ez û ez ne tu kes.
- Bı vê qûşê em narın Mûşê.
- Papaxê serê te çı rınd e, bejna te ji bılınd e.
- Xêr be, berê ewıl nêr be.
- Gotinên xelkê paç ın, dı guhê mın naçın.
- Nan bixwe pari pari, şorbe bixwe heta tu dıkari.
- Xewa kuştiya tê, ya birçiya nayê.
- Xwediyê mırıya kor e.
- Sılav lı sıfra hazır e.
- Doz lı nık şûr û pera.
- Mırı dimre ji nû ve şêrin dibe.
- Dûr i, bı nûr i.
- Şam şekır e, welat şêrintır e.
- Ronahi lı pey tariyê ye.
- Madem heme ez, dıvê hebım ez.
- Bavê Medê çûbû kedê, taştê ani şiv lı Xwedê.
- Nên bıxwın bı qınyat, jına bıxwazın lı şûna bı kok û bı binyat.
- Berxê çê lı ber kozê.
- Kırivati bı herdu seriya.
- Xelkê sor û zer e, ê me lı dinyê der e.
- Jı me keto bı me keto.
- Dıza ji dıza dızı, erd û esman lerızı.
- Lingên kera neyên ser berra.
- Hınek dıkın, hınek dıxwın.
- Ne Adar e ne Nisan e, roj roja Feqiyê Teyran e.
- Seriki kara, bı çardeh mala
- Hat bınya mala, ket pêşiya hevala.
- Nanê Tırka lı ser kaba wan e.
- Ap û bırazi ji mêrga re, xal û xwarzi ji şera re.
- Jı ava xure xur netırse, ji ava bêdeng bitırse.
- Sêva sor, dıkeve destê kundê kor.
- Mın bûkek ani bı lez û bez, sıvıka malê disa ez.
- Heft mêrê beriyê, hatıne barê hıriyê.
- Hûr e, felqa şûr e.
- Kınık ım ji mala re, dirêjim ji şala re.
- Xwezi bı navê mêra, ne ku bı ditna mêra.
- Diwaro ji te re dibêjim, bûkê tu fêm bıke.
- Zık têr e, xew jê re xêr e.
- Ha seri lı kevir, ha kevir lı seri.
- Bı ılmê mın bıke, bı emelê mın neke.
- Nan ji çolê, av ji golê.
- Yê ne lı malıkê, nızane bı hewalıkê.

Gotinên Pêşiyân

Berhevkar: Salih Omeri

Ji zargotina me

(Dengbêjê van beytên jêrin, Mam Heme Canmarf e. Ew bixwe ji dora Mehabadê ye. Lî gor danasina Ehmed Şerifi, Mam Heme gelek beyt û kîlamên kevn û diroki zanibûye. Heta beyta "Dumdum" ji gelek baş zanibûye. Ew di sala 1987'an da çûye heqîya xwe. Lê ji ber devê wi gelek kaset hatine wergirtin, ku ev herdu beytên jêrin ji, ji alî Ehmed Şerifi hatine wergirtin û ji Roja Nû ra hatine şandin.)

SUWARO

Berevkar: **Ehmed Şerifi**

Ewro kij delê:

Hey suwaro, ewroke dengit nayê
Ewe emîn natbinim le wey çolani,
le beriyani û le sehayîye
Ewro suwar debû bî seferêki gewre û girani
tepe û kawlelehseyîye
Dawayî du maçî dekirî be seri betal,
Emin ewe rûm werdegêre, nemdediye
Hey ro suwaro, emaneti le to bê
le wê seferî gewre û gran,
Hesen û husên le deşti Kerbalaye.
Suwaro, ewroka eger be xêr û selamet
bêyewe le wê seferê,
Emin singî xomit bo dekemewe degirmên û degirmesêri,
be baxî desefayîye.
Hey suwaro, rebî!.. be dûr bî le şerê hewelê,
na welle le şerî espi de ecelê, le birîni qerebinayîye.
Ewro eger be xêr bê were suwar bewe
eto hazani le ber qirçey derûnim,
ewe masî nehenge seriyani derdênin
le gomi Leyl û peri, le şideti degirmayîye.
Eger bêyewe le wê seferê,
emin singî xomit bo dekemewe be germên û germesêri,
be baxî desefayîye.
Be hucrekey xase ref û melayiki duwanzde ilm
le wê da bekewe muhtelaye,
Hey suwaro, were suwaroyî le min be tenê.

Ewro kij delê:

Suwarokey birindare bî rîmbê,
derwanim debinim be birîni xencerê to xwudakey,
bîleyn be hekim û be etarewel
Eger zeferî pêneben çî taqan destî nagenê.
Xom dermaneki bo degirmewe le darçînê,
le qenefilê le jengê deguwarey be destî be desnuwêj
be bîsmilayî degirmewe be areqî kulmi ber gerdenê.
Deyhawênewe serbirîni suwarê nebada
le rojî tengî da lî minî malwêran bînetewe teşenê!
Ewrokanê le min mezîni,
ew qelayê gewre û girani eto deçiyawe bîni
ber rîmbî xezalê qefî ser le polaye
we ser le asîni detbiriyewe kepo û lûti êli begî Dasîni.
Delên hey suwaro, ewroke Wanlî leşkîrêki bo suwarekey min çêkirawe
gelêke leşkîrêki zorbey zor e û bê hesanewe le wê da êmdaye.
Emin debinim dûsetî Sûrçiyîye û Zorari û Kurebebeyîye,
Heliyan dedanewe le deştê, le kawileki pîremerheyîye.
Hey suwaro, ewroke deyanbinim dûsetî Rûsi,
sêsetî Îngilîzi ewî dikey Kurebebeye,
Hoy suwaro, le min be tenê!..

LEŞKİRİ

Dad û bêdad, serêki mın dêşi, dilê mın çendi le jane jane
Xo emîn de bo to delêm be diwani Xani,
roj ki le burcê minewer dehate derê û şewq û şebeqi deda le koşkan,
le penceran, le derwazey heftset be kewane.
Xo emîn de bo to delêm be diwani Xani, ke lê irade xır û
serendaz û mafûrey her le wê da Xorasane.
Emîn bot helakim be diwani Xani
Dad û hey bêdad lêy dedin de pêncsed kursî û sendeli û
pêplikan û de nêrdiwane.
Le ser ewanım dadenıştin çend mir û begler û xane,
Xan daweyi milki Tûraniya dekirde de yanda ferman be fermene.
Xo emîn le bot heldekêm be diwani Xani,
ke lêy dadenıştin çend mir û begler û xane û xan,
Le layeki qawe û dexurawe, le lay dikemewe dekêşrawe qiliyane.
Le layeki danıştûn kure kurey de mefiredi û genci marpêç le sêsed û pêncâ timeni le sar lêwane.
Xo emîn le bot heldekêm ku paşxaney xaniqûlêki begiya,
ke lêy radewestan pêncsed nokeri erbabi Şame,
demañey nêriyan le ser kêlekane.
Duwazde mecrûmey dehatewe diwani Xani (24)
zêrf le seran deden ranre, nan dexûra, nimet be zêde dekira,
aftawe le jini zêr hazir debû dest û dem deşûranc.
Xo emîn le bot pê heldekêm be telari de xaniman, ke lêy dehatime derê.
Xanım û xatûni modeyan karebane,
Tûtiniyan semsûne, polûyan qırxaqilane.
Xo emîn bot heldekêm be mêri, medam raweste le kari hesarê û
xırxali zêr belek dehatine xwarê bo ser geri depayinane.
Go bedene kawley bangi dekerd,
Gırewi Xan Sulêyman Begi Xani û le berwey daderini
tokûtelism û dur û le êlık û mercane.
Deynewe de destkêka gulê batini û deygort le bo axa û xotiyan,
ber ewe be resmi yadigar û her be nişane.
Xan de demê da weazi rawi heldesta bang deka leşkiri,
leşkiri we cuwaberane.
Hero tewile û yextermexanê û derkêşe ciwanemayineki qapreşi yal û pij
be jengari damên teri kılık le ser çuwane
ta weko suwar bin biperinewe le ziye mezin bo
nêw qewm û xişekê xoman be ci kone Dasiniyane.
Xan suwar debû de periyewe le ziyê mezin helyan destand
şinkê matê melûlê, destkurtê, paşûbıldê le ber helat helatê,
de suwaran le ber cephe rêzani Kurebebeyan le ber wirşey depalan.
Le ber pırmey kehêlan, le ber niskey de taci û tûley xeliliyan,
xoyi de mın deşardewe, xoyi danıştewe rewezi de berdane.
Xantepi mayinê serûdûn axayi dedan û
her çuwar peli mati melûl û deygort û heli dekêşa
qelembazêki deskmahi û keleyi seri debirdewe bane.
Bang delê leşkir, hey leşkire giyane
Bo axayi xatibere be yadigar û dewameti her be nişane.
Xo emîn bot heldekêm be Aysê Rabi û dewi dêwelane, deygort:
Werm konêki heldirin her le wê de siyamalane.
De beri babi Xan Sulêyman Begi keyn,
ew axayi diman naybininewe heta ewê rojê ebedi le ebediyane.
Xan bang deka leşkire, leşkire giyane.
Eger axayi xot mird, tabûti axayi xot helikene le nêwan
sing û memikan le bin kirasêki melhemandari ketane.
Le serini axayi xot derêne toq û telism û dur û leyl û mercane.
Le pêy axayê xot derine reste û qeretey ewan taci û tûleyane
Xan le çawediwxani de be lihê Romiyan
be piyalêki jehr û be yek jehri mar
deyan kirdewe şeket û şelal û begiyane.
Ewe Xan Sulêyman Beg denalêne le ber êşê cerg û desiyane,
Leşkiriyan denalênê le ber êşê debirinane.

Rexnegiri yan çavnebari?

Dî hemû edebiyatên niviski yê pêşketa da rexnegiri, bî serê xwe wek beşeki giring û pêwist tê qebûl kirin. Lê mixabîn ku hina lî ba me rexne û rexnegiri bî awaki zanisti û pozitif bî cih nebûye.

Bî taybeti dî kurmançiya jorê da kesên ku rexneyên edebi dîkîn gelekî kê mî. Dî nav yê heyî da jî, hî kes hene ku ne jî bo xîzmeta zîman û çandê, lê jî ber zîkreşî û çavnebariya xwe vî kari dîkîn. Dîlê wan jî kê ra û çawa bîxwaze wîsa "rexne" dîkîn. Helbet rexneya durust û kêrhati karê herkesî nîne, herkes nîkare bîke. Kesê ku vî kari bîke gerek bêalî, objektîv û zana be. Û berî hertîştî dîvê xwe jî zîkreşî, hesûdî û çavnebariyê paqîş bîke û qet nebe hîneki jî lî wîjdana xwe guhdari bîke. Eger ne wîsa be, ew kes wê jî qenciye bêtir xîrabiye bîke.

Belê me got rexnegirên me bî hejmar kê mî, lê dî nav wan da yekî meşhûr heyê ku bî tena serê xwe vê kêmasiyê berteref dîkê (!) . Ew bî imza Lawkê Berrivani, (û bî imza Zînarê Xamo) dî rojnama Armancê da dînivise. Carna bî xwe "dîziye" dîke, carna jî "dîzan" dîgre. Lê disan jî "rexnegir" e. Gerçî jî rexnegiriyê bêtir essas karê wî dedektîfî û bekçîti ye, lê wî kari jî bî durustî nîkare bîmeşîne. Xwezi bîkarîbûya...

Rojekê jî cotkareki pîremêr pîrs dîkîn: "Ma qet lawê te tunene, çîra alîkariya te nakîn?" Cotkar dîbê: "Bî xwedê heft kurên mî hene. Tenê yê herî piçûk hîneki baş e, dîxwaze alîkariya mî bîke lê belengazo hîm kerr e, hîm jî kor e". Lawkê Berrivani jî dîxwaze rexnevaniye bîke, lê hîm çavnebar û zîkreş e hîm jî usûla rexneyê nîzane.

Ew dî rojnama Armancê (Hejmar 129, Hezîran-Tîrmeh 1992) da bî navê "rexnegiriyê" dîxwaze mî jî dîz derxîne. Dî nivîsa xwe ya bî navê "Hewcedariya mî bî çend dedektîfan heyê" da (piştî ku tehlîla dîzîtiyê û dîzan dîke,

û normên ehîlakê nişani xelkê dîde!?) weha dîbêje:

"Dî rojnama "Azadî" yê hejmarê 1'ê de lî ser Mestûre Xanîmê nivîseke bî imza Xalîd Lezgin heyê. Lê bê guman nivîs ne ya wî ye, wî jî kovara Svensk-Kurdisk Journal bî awaki hosteyî dîziye; helbet qet qala çavkaniya nivîsa xwe jî nekîriye."

Dîyar e L. Berrivani êdî dest pêkîriye bî hîş û metodê Mîkoyê bekçî dîzan dîgre. Dîbêjî Mîkoyê bekçî wextê zîvîstanê sar, bî şev dîçû dî fîrînekê da, lî cîhê germ radîza. Serê sîbehê zû hîşiyar dîbû, dîdûka xwe dîxîste devê xwe çend caran dîfîtant, hema lî ber derê fîrînê kî bîketa ber, bî mîlê wî dîgîrt dîbîre qereqolê. Lawkê Berrivani bî vî metodî dîxwaze mî jî wek dîz nişan bîde(!)

Nedîyarkîrîna çavkaniyên agahdarîyan merîv dîkare nîqaş bîke. Ev lî gor nivîsê ye; ango şeweyê nivîsê çawa ye, çî ye, bî çî armancê û lî kuderê tê weşandî. Berî her tîştî ew nivîsa dî Azadîyê da, nivîseke gelekî kurt e, jî lêkolîneke akademîk bêtir wek nûçeyekê hatiye amadekîrîn û alîyê wê yê informatîk û propagandayê girantîr e. Da ku qet nebe bî kurtî xwendevan pê bîhesîn ku dî filan wextê da bî filan navî jîneke kurd hebûye, wê helbest û dîrok nivîsîne, û dî filan wextê da lî filan derê mîriye... Ango nivîs jî agahdarîyên fakta yê kurt pêk tê û dî rojnameyêke hefteyî da hatiye nivîsandî. Jî nivîseke weha ra şert nîne merîv wek lêkolînen akademîk çavkaniyan nişan bîde. Rexnegirê me jî dîzane ku dî rojnameyan da nîmûneyên weha herdem hene û tîşteki normal e.

Disan ew pê dîzane ku nivîsa E. Vasîliyê ya dî Svensk-Kurdisk Journal'ê da, lêkolîneke 9-10 qat jî vê nivîsê dîrêjtîr e. Çawa rûyê L. Berrivani dîgre ku bêje ev dîziye? Wek delîl, sê hevok jî nivîsa swêdî û sê hevok jî jî nivîsa kurdi daye (ku yek jî wan jî cîheki cuda qutkîriye anîye û lî dû hev rêzkîriye, û yek jî bî kêmasî nivîsiye) da ku xwendevan bîbînin ku ev hevok çawa dîşîbine hevdu û X. Lezgin çawa dîzi kîriye... Te bîlesebeb ewqas xwe êşandîye û bî hevokan leyîstîye. Belê ew hevok dîşîbine hevdu, çîmkî dî wan da xusûsiyeteke Mestûre Xanîmê heyê, hîm jî xusûsiyeta wê ya herî balkêş: Ku dî wê demê da lî navçê jîneke ronakbîr mîna Mestûrê, ku dîrok û helbest nivîsîbe, tunebûye. Her kê behsa wê kîriye kê mî-zêde eynî tîşt gotîye. Mesela **Yehya Marîfat** (lêger û

berhevkarê diwana Mestûrê) dî pêşgotina diwanê da weha nîvisiye:

"Pêşdahatina helbestvaneke wusan wê demê da, ya ewqas mezin, ewqas bî jêhati, ewqas zana, dîkare bê ditinê çawa ecêveke siruştê" (Tosinê Reşit, Rûpelek jî Dîrokê: Mestûre- Roja Nû, hej 5, 1984)

Zaneki farisa yê dema Mestûrê yê bî nav û deng **Rîza Quli-Xan Hidayet**, Mestûrê weha bî nav dîke "Jineke wê demê ya here bî nav û deng" (Bnr. çavkaniya lî jor)

Prof. Şekroyê Xudo jî weha dibêje:

" dî qurna 19'a da, lî temamiya Rohilata Nêzik û Navin , şair û dîrok-zaneke meşhûr û jin mina Mestûrê, (Max Şerefxanîm Kurdistanî) **tu-nebûye.**" (Jî gotara wi ya seminera 13.11. 1988, lî Stockholmê. Dî Roja Nû hej. 22'yan da jî hatiye weşandin.)

Yên ku beriya E. Vasiliyevayê û piştî wê lî ser Mestûrê agahdari dane eyîni tîşt gotine û mîni jî wek wan gotiye. Belê Kurdên Sovyetê bî saya E. Vasiliyevayê û em jî lî dervayi welat, bî saya wan bî hebûna Mestûrê hesiyan, ku hina qet Svensk- Kurdisk Journal derneketibû.

Û her ki behsa Mestûrê bike wê eyîni tîştan bêje. Gelo ku L. Berrivani bînvise wê vê xusûsiyeta Mestûrê neyne zîman? Gelo wê dî şûna qurna 19' a da bînvise qurna 21? Dî şûna Rohilata nêzik da wê bêje Afrika? Çî dedektîfeki jêhati yi tu L. Berrivani! Heger xelk bî metodê te dîza bigre gerek e êdî tu kes tîşt-teki fêr nebe û nenivise.

Lê bînhêre (lî gor mantiqa te) tu jî dîziyê dîki: Te navê koşeyê "Hîndîk- Rîndîk" jî kovara Hawarê dîziye û têda carna pêkeniyên xelkê dînvîsi û qet behs jî naki ku te jî kijan weşanê û jî kijan zîmani wergerandiye. Mesela ew pêkeniyên ku bî "Maria" yan jî bî "Pablo Picasso" dest pê dîkin, bêşik ne yêni kurdi ne.. (Zînarê Xamo -Hîndîk - Rîndîk. Armanc hej. 88)

Disan dî hejmara Armancê ya 63 'an, koşeyê "Lêkolin û Encam" da lêkolîneke te heye bî navê "Dî dîroka me de 'Bûyera 49'an" ". Te navê çend çavkaniyan nîvisiye? (tenê derheqa rewşa girtigehê da jî pirtûka Dr. Şîvan jêderkek girtiye) Tu wan 49 kesan gîşkan nasdîki gelo? Listeya navên wan, meslekên wan, agahdariyên lî ser rewşa wan ya dî mehkemê da, te jî kijan çavkaniyê girtiye? Qaşo nîvis lêkolin e û navê koşeyê jî "Lêkolin û Encam"e ...

Gelo tu bî xwe dîkevi nav kijan grûba dîzan?

Ev tenê çend nîmûne ne, lê helbet jî dîziya rexnegirê me ra dî Armancê da gelek nîmûneyên dîni jî hene. Kesên ku bîxwazîni dîkarîni hejmarên Armancê raçav bîkin û bî hêsanî gelek nîmûneyên dîzîtiya wi bîbinîni.

Lawkê Berrivani jî bo ku dîzbûna mîni rîndî isbat bike û xwendevanên Armancê bî vê yekê baş bîde bawerkîrinî weha dibêje:

"Cardîni X. Lezgin jî şîireke Mestûre Xanîmê çend rêz wek nîmûne dane, ku ew jî wergera ya swêdi ye. Yanî ne wergera jî Farîsi ya jî Kurdîya Goranî ye."

Tu çawa dîzani mîni jî swêdi wergerandiye? Gerçî eger mîni du-sê rêz wek nîmûne jî swêdi wergerandîbe jî çî dîbe? Ew rêz yêni Mestûrê ne ya na? Ev gîrîng e. Lê rexnegirê dîlovan, ne mîni, şairê Kurd Tosinê Reşit (Lî Ermenîstanê) ew wergerandiye kurmançî. Nîzanîm gelo hewce dîkîr mîni navê wergerê wan du-sê rêzan wek çavkani nîşan bîda (!?)

Tu dibêji ku dî data te da gelek kesên dîni jî hene ku tu dê rexne bîki. Data te aloze bûye lê haya te jê tune. Feyda wê datayê tune, çîmkî dî wê da virûsa zîkreşiyê heye. Pîr mîxabîni ku dîji wê virûsê, hina alîman tu program çênerîne. Lewma tu mêjîyê wê datayê biguhrîne.

Rexnegirî û zîkreşî lî hev nayên. Nabe ku merîv pêşda bîryara xwe bîde û bêje: "çî dîbe bîla bîbe, dîvê illa ez fîlan kesi yan jî fîlan rojnamê û kovarê rexne bîkîm". Wê çaxê ew nabe rexnegirtîni, navê wê devavêtîni e. Û devavêtîni jî, beri herkesî zerarê dîgîhîne xwedîyê xwe.

Bîla rojnama Armancê û xwendevan lî mîni bîborîni ku uslûba nîvîsa mîni jî nêzkayî bî uslûba nîvîsên L. Berrivani kîriye. Lê jî bo tîgîhiştîna wi bîraderî ev tîşt pêwîst bû.

X. Lezgin

21.8.1992

Ev nîvîsa han bî hêvi û daxwaza weşandinê jî rojnama ARMANC'ê ra hatiye şandin. Lê mîxabîni wê cîh nedayê. Lewma, lî ser daxwaza X. Lezgin Roja Nû wê diweşîne.

RN.

**DI JİYANA GUNDİTİYÊ DA
NAVGİNÊN NAVA MALÊ Û DERDORA WÊ**

Sênc, çeper
Hewş
Tıfık
Sênderek; sedır

Dık

Deri

Axur

Tewle

Gom

Koz

Afir

Zilan

Sıtûn

Alif

Rewake

Ode, çavi, xurf

Menzel

Kadin

Ka

Çılo

Lod, diz

Rêsi, xorûm

Kewar

Ref, refık

Kulek

Eywan

Bermal

Qorzi

Hewdık

Holık

Bıxêri, kuçık, dustan

Qubalok, qubalek

Rısle

Derabe

Deri

Sefık

Sêpi

Lewleb, kêri

Meşk

Dewkul

Ceft, surdar

Quşxane

Beroş

Dist

Dirne

Sıtıl

Satıl

teşt

Nıqır

Tawe, mıqlık

Sıhan

Teyfık

Lengeri

Legan

Sêni

Sêl

Piyan, tas

kevçi

Kevçidank

Hesk, çoçık, çemçık

Mexmer

Teşt

Helal

Kefgir

Kêr

Çetel

İskan, iskure, qedeh

Cer

Şerbık

Kûz

Den

Kûp

Dızık

Qatûf

Merkeb

Cembek

Zembil

Selêk, selık

Qafûr

Sıfri

Werqil, sebil

Coni, sindır

Mırkut

Dankut, darkut, sersindır

Sirkut

Mehsere

Cırn

Kûre

Hewd

Şire

Keşmûl

Çırık

Textê çırıkê

Guka çırıkê

Pırrık

Kewt

Nıkar

Xuşil

Botav

Dıms, eqit, mewıt

Bastêq

Meşlûr

Kesme

Palan, Kurtan

Navteng

Zin, mareke

Zangû

Qûş

Berwar

Têrık

Hefsar

Gem

Xıxışk

Zengıl

Pozık, bızmûk

Toq

Zewr, badek, enişk

Heçi

Bendeke

Weris

Kertık

Kındır

Çewal

Ferd, ferdık

Tûr, tûrık

Telis

Cembek

Xırar, xaşi

Xurcık, heqib

Doşek

Lihêf

Balif, balgi, zemberiş

Rû (rûyê doşek an balgi)

Çarşef

Textê razanê

Malvink, kêlin, kulin

Tej

Cıl

Cirax

Berr

Şalık

Ban, serê xani

Bangeran, gundor

Qeysık

Şonık

Darberfk, mecırfe

Sivênek

Çıranek, şıranek

Sıvnik, gêzi

Gezık, havlêk

Tozmij

Bêrok

Kûre

Tenûr

Manqel

Maşık

Sobe

ardû, êzng

Sotık, bızot

Rijık (sotikên ağır ên vemırandı)

Ari, xweliya ağır, xulav

Teraf

Dergûş, landık

Qumatek

Pêçek

Paçık, pot

Şûjin

Derziya gır

Derziya hûr

Dırêş

Zıxtık

Filket

Bız

Şışık

Sol, pêlav, mıdas

Çarox

Qondere

Cizme, lastik

Lekan

Lekaş

Şımık

Qabqabk

ŞANOYA ZAROKAN

Cıwanik

piyes

(Şano xuya dike, çiya bî dar û kevir in, ser çiya çar mirov têne ditnê û ji hev balwale ne. Kari, pez û şwan ji xuya dîkin. Qizek pîr lawin-Zinê- li ser şanoyê ye).

Zozan- Ez Zozan im ez spehi me

Çar mirovan ez dîzi me
Jî gernasani bî hêvi me
Min rîzgar kîni jî neyaran
Kesk dîkim hemû biharan
Xweş bîkîni ci, waran

(Koma zarokan bî listîk derba-sî ser şanoyê dîbin û li hawîr qîzê (Zozan) dîleyzîni û bî destê hev dîgrîni û li dora wê dîzvîrîni û dîbêjîni)

Koma Zarokan:

-Tu zozan î tu spehi yî
Çar mirovan tu dîzi ye
Jî gernasani bî hêvi yî
Te rîzgar kîni jî neyaran
Kesk bîkîni hemû biharan
Xweş bîkîni ci, waran

Zozan- Ez jî we ra bêjîm çirokan, ez pîr zanîm çirokan.

Koma Zarokan:- (Bî stran dîbêjîni)

Bo me bêje çirokê
Çend gotînan jî dîrokê

Zozan- Ez ê bo we bêjîm çiroka "Mem û Zîn"

Koma Zarokan:-

Şevê reş bû, şev tarî bû
Mem û Zîn raketi bûn
Du cînan Zîn dîzîbûn
Lî ba Memê ew danîbûn

(Koma zarokan bî hev re)
- Em vê çirokê zanîni.

Zozan- Ez ê çiroka "Dêwê çar seri" jî we ra bêjîm

Zarok 1- (Bî dengê sîtûr û bîlînd) Hebû nebû, hebû dêwekî çarserî.

Zarok 2- Serê wî weke kerekî mezîni.

Zarok 3- Çavê wî weke fenosê mezîni.

Koma Zarokan:- (Bı hev ra)
Dêwê çarseri ye
Bêbext û fitneci ye
Dayika me ji me diziye

Zozan- Hım... mmm....Ez bo we
bêjim çiroka Cıwanikê.

Koma Zarokan- (Bı hev ra)
Çiroka cıwanikê!!!
Bo me bêje vê çirokê
Çend gotinan ji dirokê
Bêj! hebû nebû rojek hebû
Rehma xwedê li bavê we bû.

Zozan- Geli koma zarokan (za-
rok li hev kom dibin). Hebû
nebû, rojek ji rojan, rehma
xwedê li bavê beşdar û guhda-
ran. Hebû Cıwanikeke pır la-
win û nazık û delal. Ev Cıwani-
kê delal li holeke pır bı giya
dîçêriya û dileyist. Bı kêf û
şahi çar mirov hatin ba Ci-
wanikê. Herçar mirov (Gur, to-
rik, rovi û keftar) silav li Ci-
wanikê kîrin.

Zarok 1- Dayika Zozan, ev
herçarên ku hatibûn ba
Cıwanikê çi dıxwazın?

Zozan- Dıxwazın wê bixwin...,
lawê mın.

Zarok 2- Çima wê Cıwanikê
bixwin?

Zarok 3- Herçar mirov,
mırovên bêbext in.

Zarok 4- Dayika Zozan, hola bı
giya û gul a ku Cıwanikê lê
dîçêriya, hola van herçar
mırovan e yan na?

Zozan- Na.., na qıza mın, hol
ne ya herçar mırovan e.

Zarok 5- Paşê dayika Zozan çi
çêbû, em dıxwazın zanibın ku

çawa van herçar mırovan
dıxwazın Cıwanikê bixwin û bı
çi rengi dıxwazın Cıwanikê
wında bıkın?

Zozan- De baş e lawên mın,
werın li mın kom bıbin bo
bêjim çiroka Cıwanikê.

(Lı qorziyeki şanoyê zarok li
Zozan kom dibin)

Geli koma zarokan, dema ku
herçar mırov hatin ba
Cıwanikê, wek mın got herçar
rovi, torik, gur û keftar...
(Rohniya şanoyê hêdi hêdi
kuri (kêm) dibe)

PERDA DUYEM

(Rohni li ser Zozan û koma
zarokan kurik e û hêla şanoyê
rohnî dibe. Em li ser şanoyê
rovi, torik, gur û keftar û
Cıwanik (hesp) dibin)

Rovi- Geli bırayan, werın emê
gunehê xwe bêjin û kesê ku
gunehê wi pır bın, em ê wi
bixwin.

Gur- Bırayê rovi ji kerema xwe
ra carek dın bêje, tu çi dıxwazi
bêji ez teneğiştım.

Rovi- Bırayê gur, her kesek ji
me gunehê xwe bêjin û mırovê
ku gunehê wi pırtır bın em ê
goştê wi bixwin.

(gur, torik, û keftar bı hev ra)
me qebûl e.

Gur- Ez dıxwazım hûn alika-
riyê bı Cıwanikê ra bıkın, bıla
Cıwanik dawiyê gunehê xwe
bêje.

(Rovi, torik, keftar bı hev ra)

me ev gotin ji qebûl e.

Rovi- Geli bira, ez ê pêşi gunehê xwe bêjim. Hûn min nas dikin, ez rovi me. Ez diçûm gundên dûr, bî dîzi diketim qinîkên (koxîkên) mîrişkan û min hemû dîkuştin û dixwarin. Min nedîhişt yek sax bîfîlîte..

Gur, Torik û Keftar bî hev ra-
Bîrê rovi, gunehên te ne tiştêk in..., te guneh nekîrîne.

Torik- Geli birayan, dora min e ku ez ji we ra gunehên xwe bêjim. Ez torik im. Dema bîhar şîn dibû, mîrişk û qazan çîçîk derdixîstîn. Ev çîçîk li dora gund diçêriyan di vê demê da. Min xwe diqelîzand û diçûme wan. Min hemû dixwarin û dîkuştin. Min yek sax bernedîda. Ev bû gunehên min geli birayan.

Gur, Rovi û Keftar bî hev ra-
Ma ev ji guneh in birayê torîk.. Te tu guneh nekîrîne.

Keftar- Geli birayan, ez keftar im û ji min ra dibên pîr feqîra deng nakê, loma ji min ra dibên: "şaka paka teyšîkan (ling) qûlka deng nake. Geli birayan, min xwe tim bî şev berdîda gundan û diketim qinîkên mîrişkan, min mîrişka tev dîkuştin.

Gur, Torik û Rovi bî hev ra-
Gunehên te pîr biçûk in birayê keftar.

Gur- Geli birayan, ez gur im.

Ez diçûm çîyan û çolan. Ez xurt im weke ba me. Bî şev diçûme gundan û diketim hewşan ji. Min çî bigîrta, min ê bîkuştî, dewar bûya yan pez bûya. Heger şevêkê dîranên min bî xwin nebûna, wê şevê xewa min nedîhat... Min yek li pêşîya xwe sax bernedîda. Ev e gunehê min kîrîne.

Keftar, rovi û torik bî hev ra-
Bîrayê gur, te guneh nekîrîne, gunehê te pîr biçûk in.

Cîwanîk- Ez cîwanîk im. Ez kehêl im. Rojeki ji rojan, dawîya bîharê bû, ez derbasî baxçeki bûm û bî şaşî pelek ji pelên xasê min xwar. Lê ez zû bî xwe hîsiyam û min got: "guneh e" û ez vegeyîyam. Ev e gunehê min kîrî.

Gur- Gunehên te pîr mezîn in Cwanîkê!..

Keftar- Gunehê ku te kîrîne, keseki li vê dînyayê ew nekîrîne!..

Torik- Gunehê te mîzîn in, nayên efûkîrîne!..

Rovi- Cîwanîkê! tu dîzani ew pelê xasê ku te xwarî, ew pel wê mezîn bîbûya û bîzîr bigîrta û wê ew bîzîr biçandîna û bî hezaran ji wê çê bîbûna... Gunehê ku kîrîne, pîr mezîn in.. Dîvê em te bîxwin.

*(Herçarên rêzê berdîdîn
Cîwanîkê, dengê gur, rovi, keftar û torîk tê)*

Gur, Keftar, Rovi û Torîk bî

hevra-

Gunehê te giran e
Canê te ciwan e
Divê em te bixwin
Bixwin bî diran e.

*(Ciwanik di nav wan da baz
dide, dike şihe şih û dibêje)*

Ciwanik- Ez ciwanik im, ez
ciwan im
Ez kihêl im, serbîlind im

Ez beza me, weka ba me
Serbîlind im hemû dem e

*(Gur, rovi, keftar û torik êrişê
dibin ser ciwanikê, hêdi hêdi
rohni kê m dibe û perde tê
girtin)*

PERDA SISIYAN

*(Rohni dide cihê Zozan û
koma zarokan, hêdi hêdi şano
hemû rohni dike)*

Zozan- Geli koma zarokan, we
çî dit û fehm kir jî vê çirokê?
Zarok 1- Neheqî pîr xwiya bû!
Zarok 2- Xwinmêji pîr xurt bû!
Zarok 3- Bêbextî jî xwe ra zana
bû!
Zarok 4- Zordari jî me va xuya
bû!
Zarok 5- Serhîldan gernas bû!
Zozan- Geli koma zarokan,
gotina xwe bêjin.. Hûn heq
didin Ciwanikê yan heq didin
gur û hevalên wî?

*(Zarok bî destê hev digrin û li
dora Zozan dizvîrin. Zozan jî di
nava wan da dizvîre)*

Koma Zarokan- *(bî listîk)*
Bimre bêbext û zordar!
Bimre gur û keftar!

Zozan- *(bî listîk)*
Bimre bêbext û zordar!
Bimre gur û keftar!

Koma Zarokan- Biji gernas û
zozan!
Biji ciwanik û serhîldan!

Zozan- Biji gernas û zozan!
Biji ciwanik û serhîldan!

Koma Zarokan- Bimre çeqel
û rovi!
Bimre dêwê çarserî!

Zozan- Bimre gur û keftar!
Bimre pis û koledar!

*(Koma zarokan û Zozan bî hev
ra, bî listîk)*
Bimre gur û keftar!
Bimre bêbext û zordar!

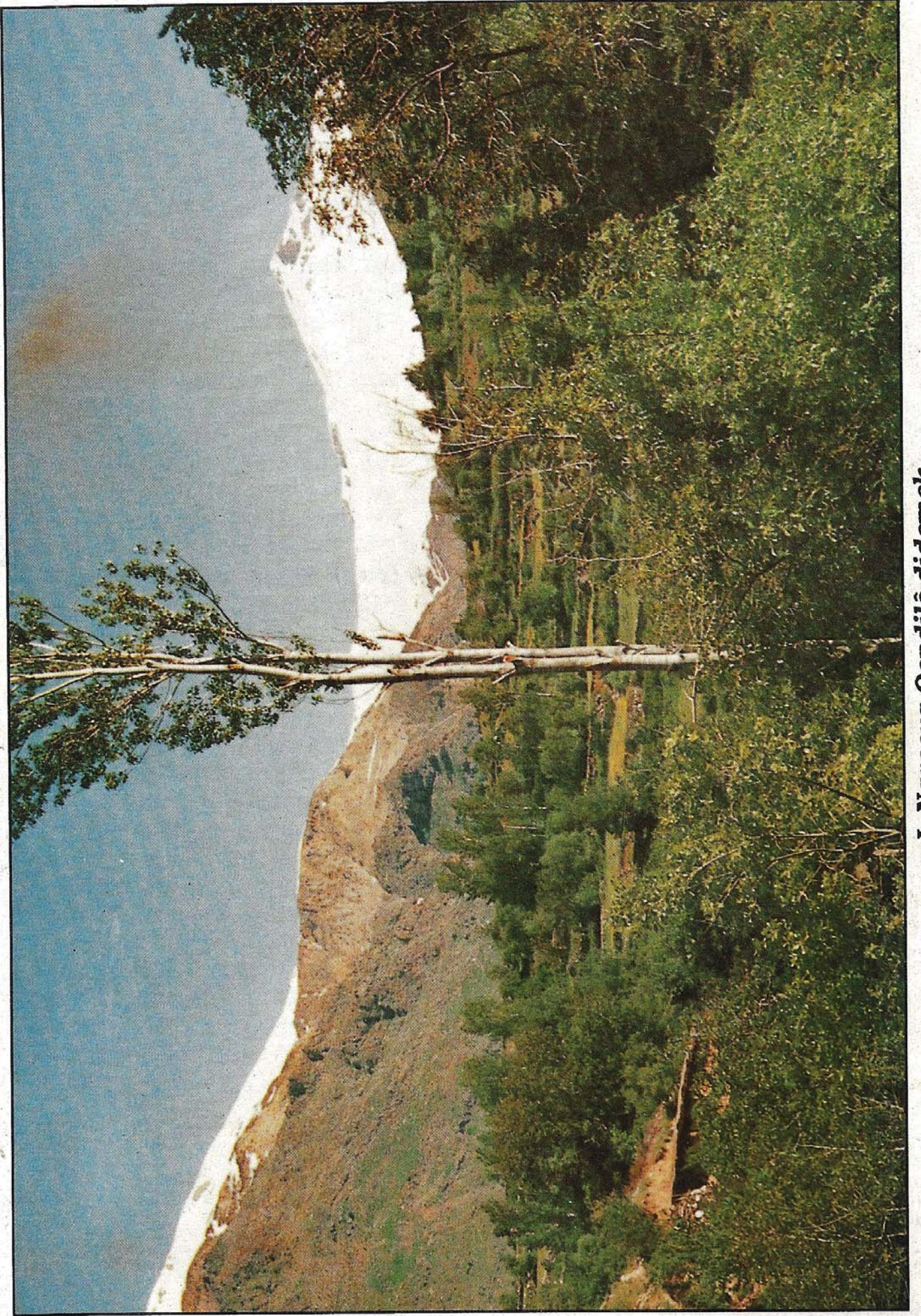
Bimre torik û rovi
Bimre dêwê çarserî

Biji zozan û gulistan!
Biji koma zarokan!

DAWÎ

A. Ç. Canpola
Langenhorn D. 15'ê Nisanê, 1992

J1 Nawçeya Gendilê didemek